

TMMOB
MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI

TAŞKÖMÜRÜ RAPORU

Ocak 2010

©Tüm hakları saklıdır. TMMOB Maden Mühendisleri Odası'nın yazılı izni olmaksızın bu kitap ya da kitabın bir kısmı herhangi bir biçimde çoğaltılamaz.

Oda Yayın No : 168
ISBN : 978-9944-89-867-6
Teknik Hazırlık : Maden Mühendisleri Odası
Baskı : Aydoğdu Ofset, 0312-395 81 44
Baskı Tarihi : Aralık 2009
İsteme Adresi : TMMOB Maden Mühendisleri Odası
Selanik Cad. 19/4 Kızılay-ANKARA
Tel : 0312 425 10 80 Faks: 0312 417 52 90
İnternet Adresi : www.maden.org.tr
E-Posta : maden@maden.org.tr

SUNUŞ

Sanayinin temel girdilerinden olan enerji, ulusların kalkınmalarında ve refaha ulaşmalarında büyük önem taşımaktadır. Sanayileşme ve kalkınma yarışında öne geçebilme çabasındaki uluslar, bu yarışta kendileri için en avantajlı hammadde ya da enerjinin arayışı içerisinde olmak zorundadırlar. Bu çerçevede, enerji kaynaklarına sahip bulunan ülkeler, yarışa bir adım önde başlamaktadırlar.

Taşkömürü hem demir-çelik endüstrisinin girdisi olarak, hem de enerji hammaddesi olarak en stratejik maden olma özelliğini 20. yüzyılın ilk dönemlerine kadar sürdürmüştür. 20. yüzyılda petrol üretimi ve kullanımının yaygınlaşması, nükleer enerji-doğal gaz vb. alternatif enerji kaynaklarının ortaya çıkması kömürün kullanımı ve önemini bir ölçüde azaltmıştır. Ancak, alternatif kaynaklara ve küresel ısınma tehdidine rağmen günümüzde dünya elektrik üretiminin % 41'i kömüre dayalı termik santrallerde yapılmaktadır.

Teknolojik gelişmeler sayesinde, birim çelik üretimi için kullanılan kömür miktarı geçmişe göre bir miktar azalmış olmasına karşın (1 ton çelik için 630 kg kömür) dünya çelik üretiminin % 70'i kömür ve kok kullanılarak yapılmakta olup bu sektör için taşkömürü vazgeçilmez bir temel girdidir.

Maden Mühendisleri Odası, insanı ve insan emeğini merkeze koyan, bir yandan madencilik faaliyetlerinde kamunun etkin gözetim ve denetimini sağlarken, diğer taraftan söz konusu faaliyetlerin çevre ve ekosistemlerin korunmasını da gözetken, temel olarak ekonomik kalkınmaya ve yoksulluğun azaltılarak gelir dağılımının düzeltilmesi hedeflerine yönlendirilen bir “ulusal madencilik politikası” oluşturmanın, gerek toplumun yararı gerekse madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece büyük önem taşıdığı görüşündedir. Bu doğrultuda da çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu amaçla, madenlerimiz hakkında ürettiğimiz raporları; kamuoyu, sektör ve meslektaşlarımızla paylaşmayı önemli görmekteyiz. Taşkömürü raporunda, taşkömürü endüstrisinin dünyada ve ülkemizde bulunduğu yerin bir genel

değerlendirmesi yapılarak, Türkiye taşkömürü endüstrisi ayrıntılı olarak irdelenmiş, gelecekle ilgili projeksiyonlar tartışılarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Bu raporun oluşmasında yoğun emeği geçen Prof. Dr. Vedat Didari ve Sayın Enver Karaçam'a, katkı koyan tüm meslektaşlarımıza ve Stratejik Araştırma Merkezi Yürütme Kurulu'na teşekkür ediyoruz.

Saygılarımızla,

YÖNETİM KURULU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
1.GİRİŞ	9
1.1. Kömürün Tanımı ve Sınıflandırılması	9
2. DÜNYADA MEVCUT DURUM	12
2.1. Genel	12
2.2. Dünya Taşkömürü Rezervleri	13
2.3. Dünyada Taşkömürü Üretimi, Tüketimi ve Ticareti	14
2.4. Kömür Fiyatları	16
2.5. Avrupa’da Taşkömürü Madenciliğinde Eğilimler ve Destekler	19
3. TÜRKİYE’DE MEVCUT DURUM	21
3.1. Türkiye’de Enerji ve Demir Çelik Endüstrilerinde Taşkömürünün Yeri, Genel Durum	21
3.1.1. Üretimde ve Tüketimde Kaynak Payları	26
3.1.2. Taşkömürü İle ilgili Projeksiyonlar	27
3.2. Türkiye’de Taşkömürü Madenciliği ve T.T.K.	27
3.2.1. Taşkömürü Havzası Sınırları, TTK’nın Kuruluşu ve Hukuksal Yapı	27
3.2.2. Rezervler ve Taşkömürünün Özellikleri	29
3.2.3. Üretim Yöntemi	30
3.2.4. Kömür Hazırlama Tesisleri	31
3.2.5. Ürün Standartları	31
3.2.6. İstihdam ve Verimlilik	31
3.2.7. İş Güvenliği	36

3.2.8. Çevresel Etkiler	38
3.2.9. Sektörün Rekabet Gücü	39
3.2.9.1. Sektörün Sosyo-ekonomik Yapıya Etkileri	39
3.2.10. Üretim ve Pazar Durumu-Fiyatlar	40
3.2.11. Maliyetler	41
4. DURUM DEĞERLENDİRMESİ	44
5. BEKLENEN GELİŞMELER	45
5.1. Taşkömürü Kullanıcısı Sektörlerin Değerlendirilmesi	45
5.1.1. Demir-Çelik Sektörü	45
5.1.2. Enerji Sektörü	46
5.1.3. Çimento Sektörü	46
5.1.4. Gıda Sektörü	47
5.1.5. Teshin (Yakımlık) ve Diğer Sanayi	47
5.2. Talep Projeksiyonu	47
5.3. Üretim Projeksiyonu	48
5.4. İthalat Projeksiyonu	49
5.6 Kömüre Bağlı Metan Üretimi	49
5.7. Taşkömürü Sektöründe Kamu ve Özel Sektörün Rolü	49
6. STRATEJİK ÖNGÖRÜLER VE POLİTİKA ÖNERİLERİ	51
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	52
8. KAYNAKLAR	52
EKLER	
EK 1 Genel Enerji Dengesi (orijinal birimler)	54
EK 2 Genel Enerji Dengesi (bin TEP)	56

ÖZET

- Küresel birincil enerji gereksiniminin %81'i fosil yakıtlardan (petrol, kömür ve doğal gaz) karşılanmakta olup kömürün payı %26'dır.
- Dünyadaki fosil yakıt rezervlerinin %68'ini oluşturan kömür gelecek için en güvenilir enerji kaynağıdır.
- Küresel ısınma tehdidine karşın dünyada üretilen elektriğin %41'i kömürden sağlanmaktadır.
- 2007'de dünyada 5,543 milyar ton taşkömürü ve 945 milyon ton linyit olmak üzere toplam 6,488 milyar ton kömür üretilmiş ve tüketilmiştir. Bunun 917 milyon ton kadarı (%15) ticarete konu olmuştur.
- Üretilen kömürün %13'ü (717 milyon t) demir-çelik endüstrisince tüketilmiş olup ham çelik üretiminin %70'i taşkömürüne dayalıdır.
- Son yıllarda aşırı artan kömür fiyatları ile navlun bedelleri bazı ülkelerde geçmişte kapatılan ocakların canlandırılması tartışmalarını gündeme getirmiştir.
- Ülkemizde bulunan enerji kaynaklarından kömür ve hidrolik enerji dışındakiler yetersizdir.
- Taşkömürü tüketiminizin (23 milyon t/yıl) %90'ı ithalatla karşılanmakta olup toplam tüketimin 5 milyon t/yıl (%20) kadarı demir-çelik endüstrimizdedir.
- T.T.K.'nin üretimi giderek düşerken rödevansla devredilen sahalarındaki üretim T.T.K.'nin %70'ine ulaşmıştır. Eğilim, T.T.K.'nin bugünkü düzeylerde seyretmesi ve özel sektörde üretimin artması yönünde görülmektedir.
- T.T.K. işçi sayısı ve üretimi giderek azalan, satış gelirleri kömür fiyatlarıyla ilgili olarak artan, büyük ölçüde personel giderlerine bağlı görünen zararı 250 milyon dolar/yıl mertebelerinde seyreden ve sunduğu az miktarda (300-400 t/yıl) koklaşabilir kömürle demir-çelik endüstrisinden kopmakta olan bir kurum görüntüsündedir.
- Ulusal yarar gözetilerek geliştirilecek stratejilerde Havzanın demir-çelik sektörüne yönelecek ve kapasitesinde üretimi gerçekleştirebilecek biçimde yeniden yapılanmasına gereksinim bulunmaktadır. Bu stratejilerde küreselleşmenin dayattığı neoliberal ekonomik düşüncelerin ve maliyet muhasebelerinin değil ülkemizin gerçek sorunlarının ve gereksinimlerinin dikkate alınması akılcı davranış olacaktır.

1. GİRİŞ

Taşkömürü hem demir-çelik endüstrisinin girdisi olarak, hem de enerji hammaddesi olarak en stratejik maden olma özelliğini 20. yüzyılın ilk dönemlerine kadar sürdürmüştür. 20. yüzyılda petrol üretimi ve kullanımının yaygınlaşması, nükleer enerji-doğal gaz vb. alternatif enerji kaynaklarının ortaya çıkması kömürün kullanımı ve önemini bir ölçüde azaltmıştır. Ancak, alternatif kaynaklara ve küresel ısınma tehdidine rağmen günümüzde dünya elektrik üretiminin % 41'i kömüre dayalı termik santrallerde yapılmaktadır.

Teknolojik gelişmeler sayesinde, birim çelik üretimi için kullanılan kömür miktarı geçmişe göre bir miktar azalmış olmasına karşın (1 ton çelik için 630 kg kömür) dünya çelik üretiminin % 70'i kömür ve kok kullanılarak yapılmakta olup bu sektör için taşkömürü vazgeçilmez bir temel girdidir.

Bu raporda taşkömürü endüstrisinin dünyada ve ülkemizde bulunduğu yerin bir genel değerlendirmesi yapılmakta; Türkiye taşkömürü endüstrisi ayrıntılı olarak irdelenmekte, gelecekle ilgili projeksiyonlar tartışılarak öneriler getirilmeye çalışılmaktadır. Güncel rakamlar için kömür ve enerji ile ilgili uluslararası ve ulusal kuruluşların web sitelerinde yer alan sayısal değerlerden yararlanılmış, bazı bölümlerde Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) tarafından Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) için hazırlanmış olan 2006 yılı Madencilik Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporundan geniş ölçüde alıntılar yapılmıştır.

1.1. Kömürün Tanımı ve Sınıflandırılması

Kömür; karbon, hidrojen ve oksijenden oluşan; az miktarda kükürt ve azot ile kül oluşturan inorganik bileşikler ve mineral maddeler içeren; kimyasal ve fiziksel olarak özel yapılara sahip bir maden ve/veya kayadır. Isıtılınca ergime ve plastik hale geçme özelliği olan bir kısım kömürlere uygulanan endüstriyel işlemler sonucunda çeşitli kimyasallar elde edilebilmektedir.

Nem, kül, uçucu madde, sabit karbon, kükürt ve mineral madde içerikleri ve jeolojik, petrografik, fiziksel, kimyasal ve termik özellikleri yönünden kömürler çok çeşitlilik göstermektedirler.

1957 yılında; Uluslararası Kömür Kurulunca, Uluslararası Standartlar Örgütü tarafından da desteklenen genel bir sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamada kömürler; kalorifik değer, uçucu madde içeriği, sabit karbon miktarı, koklaşma ve kekleşme özelliklerine göre, sert (taşkömürü) ve kahverengi (alt-bitümlü

ve linyit) kömürler olarak iki sınıfa ayrılmıştır. (IEA/OECD Coal Information Report, 1983):

1- Sert Kömürler (Taşkömürü-Hard Coal): Nemli ve külsüz bazda 24 MJ/kg (5700 kcal/kg) üzerinde kalorifik değere sahip kömürlerdir. Uçucu madde içeriği, kalorifik değer ve koklaşma özelliklerine göre alt sınıflara ayrılırlar.

2- Kahverengi kömürler (Brown Coal): Nemli ve külsüz bazda 24 MJ/kg. (5700 kcal/kg) altında kalorifik değere sahip kömürlerdir. Toplam nem içeriği ve kalorifik değere göre alt sınıflara ayrılırlar.

Kömür üretimi ve ticaretinde IEA/OECD tarafından bu iki sınıf ve aşağıdaki alt sınıflar kullanılmaktadır.

Taşkömürü:

- Koklaşabilir Kömür: Yüksek fırınlarda kullanılabilir kalitede koklaşma özelliğine sahiptir. Metalurjik kömür olarak da adlandırılır.
- Diğer bitümlü kömürler ve antrasit: Koklaşabilir kömü olarak sınıflandırılmayan taşkömürleridir. Buhar kömürü (steam coal) olarak da adlandırılırlar. Şlam, mikst ve düşük kalitede diğer ürünler de bu sınıfa dahildir.

Kahverengi Kömürler:

- Yarı bitümlü kömür: Kalorifik değeri 17-24 MJ/kg (4.165-5.700 kcal/kg) arasında olan kömürdür.
- Linyit : Kalorifik değeri 17 MJ/kg'ın (4165 kcal/kg) altında olan kömürdür.

Uluslararası genel kömür sınıflandırması Çizelge 1.1'de, genel sınıflandırmada yer alan kömürlerin tanıtıcı özellikleri Çizelge 1. 2'de verilmiştir.

Çizelge1.1 Uluslararası Genel Kömür Sınıflandırması (IEA/OECD)

A. Taşkömürü (Hard Coal)	B. Kahverengi Kömürler (Brown Coals)
1. Koklaşabilir Kömürler (Yüksek fırınlarda kullanıma uygun kok üretimine izin veren kalitede)	1. Alt Bitümlü Kömürler (4.165-5.700 kcal/kg arasında kalorifik değerde olup topaklaşma özelliği göstermezler)
2. Koklaşmayan Kömürler a. Bitümlü Kömürler b. Antrasit	2. Linyit (4.165 kcal/kg'ın altında ısı değerinde olup topaklaşma özelliği göstermez)

Çizelge1.2 Genel Sınıflandırmada Yer Alan Kömürlerin Tanıtıcı Özellikleri

Kahverengi Kömürler		Taşkömürü	
Linyit	Alt Bitümlü	Bitümlü	Antrasit
Kahverengi	Siyah	Koyu siyah	Parlak siyah
Kırılğan, çabuk toz halinde ufalanma	Oksidasyonla veya kurutma sonucunda ince parçalar ve toz halinde ufalanma	Blok şeklinde kırılma	Merceksi kırılma
Masif, odunsu veya üniform kilsî doku	Masif	Bantlı ve kompakt	Sert ve dayanıklı
Isıl Değer: 4610 kcal/kg'ın altında	Isıl Değer: 4610-6390 kcal/kg arasında	Isıl Değer: 5390-7700 kcal/kg arasında	Isıl Değer: 7.000 kcal/kg'ın üstünde
Uçucu madde miktarı ve nem içeriği yüksek	Uçucu madde ve nem içerikleri bitümlü kömürlerden daha yüksek	Uçucu madde miktarı ve nem içeriği düşük	Uçucu madde miktarı ve nem içeriği düşük
Düşük karbon içeriği	Sabit karbon içeriği bitümlü kömürlerden düşük	Sabit karbon içeriği yüksek	Sabit karbon içeriği yüksek

2. DÜNYADA MEVCUT DURUM

2.1. Genel

Kömür fosil kaynaklı yakıt olarak, yüzlerce yıldır enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde uluslararası kömür ticaretinin yapıldığı bilinmektedir. Kömür 19. Yüzyılda sanayi devrimini, 20. Yüzyılda elektrik çağını başlatmıştır. 1960'lı yıllara kadar dünyanın birincil enerji kaynağı olarak önemini korumuş, 1960'lı yılların sonuna doğru yerini petrole bırakmış, ancak elektrik üretimindeki önemi anlaşıncaya kadar dünya enerji gündemindeki önemli konumunu kazanmıştır. Kuşkusuz petrol, doğal gaz gibi diğer fosil yakıtların, nükleer ve yenilenebilir enerji kaynakları gibi alternatif kaynakların önemi de ihmal edilemez. Ancak günümüzde bu alternatif enerji kaynaklarının hiç birisi sorunsuz değildir ve uzun vadeli temin güvencesini sağlamamaktadır.

Dünya nüfusunun artması ve yaşam standartlarının yükselmesi enerjiye olan talebi de arttırmaktadır. Dünya genelinde yaygın ve büyük miktarlarda bulunması, artan enerji talebini karşılamak için güvenli ve ekonomik yakıt olması; kömürün önemini arttırmakta ve uluslararası piyasada büyük miktarlarda ticarete konu olan bir kaynak konumunu korumaktadır.

Günümüzde dünya enerji gereksiniminin; %80,9'u kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtlardan (%34,4 petrol, %26 kömür ve %20,5 doğal gaz); %19,1'i ise başta nükleer (%6,2) ve hidrolik (%2,2) enerji olmak üzere hayvan ve bitki artıkları, rüzgar, güneş ve jeotermal ısı (%10,7) gibi kaynaklardan karşılanmaktadır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1 Dünya Birincil Enerji Tüketiminde Kaynak Payları (IEA, 2006-2008).

Enerji kaynakları	Oran (%)		
	1973	2006	2030
Petrol	46,1	34,4	31,5
Doğal Gaz	16,0	20,5	22,3
Kömür	24,5	26,0	28,2
Nükleer	0,9	6,2	4,8
Hidrolik	1,8	2,2	2,4
Biyokütle*	10,6	10,1	10,8
Yenilenebilir**	0,1	0,6	
Toplam Birincil Enerji Arzı (milyon TEP)	6.115	11.741	16.500

*Yanabilir, yenilenebilir&atık

** Jeotermal, rüzgar, güneş

Fosil yakıtların dünya rezervi içindeki dağılımı; %68 kömür, %18 petrol ve %14 doğal gazdır. Bugünkü kullanım düzeyleriyle bu yakıtların ömrü; petrol için 42, doğal gaz için 60 ve kömür için 133 yıl olarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla, kömür 21. yüzyılda dünyanın en önemli ve en güvenilir enerji kaynağı olarak görünmektedir. Dünyada üretilen elektriğin; %41'i kömürden, %20,1'i doğalgazdan, %16'sı hidroelektrik olarak, %14,8'i nükleer santrallerden, %5,8'i petrol ve %2,3'ü diğer kaynaklardan sağlanmaktadır. Küresel ısınma tehdidine karşın elektrik üretimindeki en büyük payın kömürde oluşu dikkat çekicidir.

2.2. Dünya Taşkömürü Rezervleri

WCI, 2008' göre dünya kömür rezervi; 430,9 milyar ton taşkömürü ve 416,6 milyar ton linyit olmak üzere 847,5 milyar ton'dur. ABD'nin 243, BDT'nin 226 ve ÇHC'nin 114,5 milyar ton'la başı çektiği bu rezerv içinde Türkiye'nin payı %0,2 kadardır. Dünya petrol rezervi 168,6 milyar ton, doğal gaz rezervi ise 177,4 trilyon m³ kadardır.

Kömür dünyada 50 kadar ülkede üretilmekte ve 70 kadar ülkede tüketilmekte olup bir "küresel endüstri" söz konusudur. Ancak, dünya rezervinin % 67'si dört ülkede bulunmaktadır (%27 ABD, %17 Rusya, %13 ÇHC, %10 Hindistan). Petrolün %67'si ve doğal gazın %66'sı Ortadoğu ve BDT ülkelerindedir (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2 Dünya Fosil Yakıt Rezervleri (WCI / IEA, 2008).

Bölge	Petrol (milyar ton)	Doğal Gaz (trilyon m ³)	Kömür (milyar ton)	
			Taşkömürü	Linyit
K. Amerika	9,5	7,98	116,592	133,918
O. ve G. Amerika	15,9	7,73	7,229	9,047
Avrupa ve BDT	19,4	59,41	102,042	170,244
Ortadoğu	102,9	73,21	50,817	0,174
Afrika	15,6	14,58		
Asya ve Okyanu.	5,4	14,46	154,216	103,249
Toplam	168,6	177,36	430,896	416,592

2.3. Dünyada Taşkömürü Üretimi, Tüketimi ve Ticareti

Dünya kömür üretimi 2007 yılında 5,543 milyar ton taşkömürü ve 945 milyon ton linyit olmak üzere 6,488 milyar ton olarak gerçekleşmiştir. Tüketim de yaklaşık olarak aynı düzeyde (5,522 milyar ton taşkömürü) olmuştur. Çizelge 2.3 dünyada başı çeken üreticileri göstermektedir.

Çizelge 2.3 En Büyük Kömür Üreticileri (WCI, 2008) (milyon ton)

Ülke	Miktar
Çin Halk Cumhuriyeti	2.549
A.B.D	981
Hindistan	452
Avustralya	323
Güney Afrika	244
Rusya	241
Endonezya	231
Polonya	90
Kazakistan	83
Kolombiya	72

Fosil yakıt tüketiminde petrol %43, kömür %31 ve doğal gaz %26 paya sahiptir (IEA,2008).

Dünyada ticarete konu taşkömürü miktarı 247 milyon tonu “koklaşabilir” olmak üzere toplam 917 milyon tondur. Bu rakam, toplam tüketimin yaklaşık olarak %17’sine karşılık gelmektedir. Çizelge 2.4 ve 2.5 kömür ticaretinde en etkili ülkeleri göstermektedir.

Çizelge 2.4 Başlıca İhracatçı Ülkeler (WCI, 2008) (milyon ton)

Ülke	Toplam	Koklaşabilir
Avustralya	244	132
Endonezya	202	31
Rusya	100	15
Güney Afrika	67	1
Ç.H.C	54	3
Kolombiya	67	--
A.B.D	53	29

Çizelge 2.5 Başlıca İthalatçı Ülkeler (WCI, 2008)) (milyon ton)

Ülke	Toplam	Koklaşabilir
Japonya	182	54
Kore	88	23
Mil. Çin	69	8
İngiltere	50	7
Almanya	46	10
Hindistan	54	23
Ç.H.C	48	6

Üretilen taşkömürünün %13'ü (717 milyon t) çelik endüstrisinde kullanılmakta olup dünya çelik endüstrisinin %70'i taşkömürüne bağımlıdır. 2007'de dünya çelik üretimi 1,3 milyar ton'un üzerinde olup bunun %37'si Ç.H.C tarafından gerçekleştirilmiştir.

Özetlenecek olursa; dünyada üretilen kömür, küresel birincil enerji gereksiniminin %26'sını ve elektrik üretiminin %41'ini karşılamakta olup çelik üretiminin % 70'i için de hammadde olarak kullanılmaktadır.Çizelge 2.6'da dünyada belli başlı ülkelerin üretim-ithalat-ihracat rakamlarının yıllara göre değişimi verilmiştir.

2.4. Kömür Fiyatları

1973 yılında 15 \$/ton seviyelerinde olan buhar kömürü fiyatı, o yıllarda yaşanan petrol krizleri sonucu ortaya çıkan yakıtlar arası rekabet nedeniyle sürekli artış gösteren bir eğilimle 1979 yılından sonra 40 \$/ton sınırını aşmıştır. Artış eğilimi devam ederek 1980’li yılların başında, Polonya’da yaşanan grevlerin de etkisiyle, 70 \$/ton düzeylerine kadar tırmanmıştır. 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren, kömür piyasasında başlayan rekabet ortamının etkisiyle, düşüş eğilimine giren kömür fiyatları 1990’lı yıllarda 40 \$/ton sınırına oturmuştur. Uluslararası petrol karteli konumundaki firmaların kömür piyasasından çekilmeleri ve tedarikçi firmaların çeşitlenmesi ile oluşan daha rekabetçi bir pazar yapısının etkisiyle 1995 yılından itibaren yeniden düşüş eğilimine giren kömür fiyatları 1999 yılında 27-30 \$/ton’a kadar gerilemiş, 2000-2001 yıllarında yaşanan talep artışı nedeniyle tekrar 40 \$/ton düzeyine kadar çıkmıştır. 2005 yılında bir dönemde koklaşabilir taşkömürü fiyatları, FOB, 100\$ /Ton’ un üzerinde seyretmiştir (DPT, 2006).

Çizelge 2.6 Dünyada Kömür Üretimi ve Ticareti (WCI,2002-2008) (milyon ton)

		YILLAR						
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BÜYÜK TAŞKÖMÜRÜ ÜRETİCİSİ ÜLKELER (İLK 10)	ÇİN	1294	1326	1502	1956	2226	2482	2549
	ABD	945	917	892	933	951	990	981
	HİNDİSTAN	313	334	340	373	398	427	452
	AVUSTRALYA	257	276	274	285	301	309	323
	GÜNEY AFRİKA	225	223	239	238	240	244	244
	RUSYA	168	164	188	210	222	233	241
	ENDONEZYA	93	101	120	129	140	169	231
	POLONYA	104	103	100	100	98	95	90
	KAZAKİSTAN	73	71	75	83	79	92	83
	KOLOMBİYA	-	-	-	-	61	64	72
DÜNYA KÖMÜR TİCARETİ	KOKLAŞABİLİR	183	187	206	214	227	222	247
	BUHAR KÖMÜRÜ	442	436	512	541	548	593	670
	TOPLAM	625	623	718	755	775	815	917
DÜNYA D.Ç. SEKT. TAŞKÖMÜRÜ TÜKETİMİ		600	528	543	545	664	717	717

BÜYÜK İHRACATÇI ÜLKELERİN TAŞKÖMÜRÜ İHRACATI	AVUSTRALYA	KOKLAŞABİLİR	106	106	108	112	125	121	132
		BUHAR KÖMÜRÜ	87	92	100	107	106	111	112
		TOPLAM	193	198	208	219	231	232	244
	ENDONEZYA	KOKLAŞABİLİR	-	7	15	17	19	25	31
		BUHAR KÖMÜRÜ	66	66	75	90	89	104	171
		TOPLAM	66	73	90	107	108	129	202
	RUSYA	KOKLAŞABİLİR	7	9	13	14	12	10	15
		BUHAR KÖMÜRÜ	34	36	47	51	67	82	85
		TOPLAM	41	45	60	66	79	92	100
	GÜNEY AFRIKA	KOKLAŞABİLİR	-	1	1	3	1	1	1
		BUHAR KÖMÜRÜ	69	68	70	64	72	68	66
		TOPLAM	69	69	71	67	73	69	67
	ÇİN H. C.	KOKLAŞABİLİR	12	14	15	6	6	4	3
		BUHAR KÖMÜRÜ	79	72	80	80	66	59	51
		TOPLAM	91	86	95	86	72	63	54
	KOLOMBİYA	KOKLAŞABİLİR	0,2	-	0,3	1	0,1	-	-
		BUHAR KÖMÜRÜ	37	34	46	51	55	60	67
		TOPLAM	37	34	46	52	56	60	67
	ABD	KOKLAŞABİLİR	23	18	20	24	26	25	29
		BUHAR KÖMÜRÜ	21	16	19	19	19	20	24
		TOPLAM	44	34	39	43	45	45	53
BÜYÜK İTHALATÇI ÜLKELERİN TAŞKÖMÜRÜ İTHALATI	JAPONYA	KOKLAŞABİLİR	56	66	82	86	63	73	54
		BUHAR KÖMÜRÜ	81	92	80	97	114	105	128
		TOPLAM	137	158	162	183	177	178	182
	KORE	KOKLAŞABİLİR	17	18	18	21	21	20	23
		BUHAR KÖMÜRÜ	48	44	54	58	56	60	65
		TOPLAM	65	62	72	79	77	80	88
	M.ÇİN	KOKLAŞABİLİR	7	10	9	7	5	6	8
		BUHAR KÖMÜRÜ	42	43	45	53	57	58	61
		TOPLAM	49	53	54	60	62	64	69
	İNGİLTERE	KOKLAŞABİLİR	8	6	7	6	7	7	7
		BUHAR KÖMÜRÜ	28	23	26	30	37	44	43
		TOPLAM	36	29	33	36	44	51	50
	ALMANYA	KOKLAŞABİLİR	-	5	6	7	7	9	10
		BUHAR KÖMÜRÜ	-	32	29	32	31	33	36
		TOPLAM	-	37	35	39	38	42	46
	HİNDİSTAN	KOKLAŞABİLİR	10	-	-	-	20	19	23
		BUHAR KÖMÜRÜ	11	-	-	-	-	22	31
		TOPLAM	21	-	-	-	20	41	54
	ÇİN H.C	KOKLAŞABİLİR	-	-	-	-	7	9	6
		BUHAR KÖMÜRÜ	-	-	-	-	-	29	42
		TOPLAM	-	-	-	-	-	38	48

2003 yılından bu yana düzenli olarak artan fiyatlar 2007’den itibaren ivme kazanmıştır. Örneğin Almanya’da 2007 fiyatları 2006’nın %40-45 daha fazlası olmuş; 2008 ortalarında Almanya pazarında buhar kömürü 130 avro/ton ve koklaşabilir kömür 160 avro/ton spot fiyatları görmüştür. “Rekor” olarak nitelenen bu fiyatların daha da yükseleceği beklenmektedir (German Hardcoal, 2008).

Taşkömürü fiyatlarının artış nedenleri;

- Başlıca ihracatçı ülkeler olan ABD ve Avustralya’daki üretim aksamaları,
  - Dünya koklaşabilir kömür ihtiyacının % 50 sini sağlayan Çin’in demir-çelik endüstrisindeki üretim artışı nedeniyle kömür ihracatına “kota” koyması ve zor geçen kış koşulları nedeniyle oluşan üretim aksamaları,
  - ABD dolarının Avro karşısında değer kaybı,
  - Uluslararası piyasada söz sahibi firmaların güç birliği yapmaları (özellikle 4 dev olarak tanınan, koklaşabilir kömür piyasasının % 47’sini ve buhar kömürü piyasasının % 30’unu ellerinde tutan BHP Biliton, Rio Tinto, Xstrata-Glencore ve Anglo Coal) ,
  - “Hammade oburu” olarak nitelenen BRIC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) özellikle buhar kömürüne yönelik olarak dünya çapında saha kapatma / ortaklık kurma vb. yoğun girişimleri
  - Navlun ücretlerinin son yıllarda 2-3 misli artması,
- olarak sıralanabilir.

Çizelge 2.7’de Avrupa’da taşkömürü fiyatlarının yıllara göre değişimi ortalama rakamlarla gösterilmektedir.

Çizelge 2.7 Kuzey-Batı Avrupa Taşkömürü Fiyatları.

Yıllar	Fiyat (FOB \$/ton)
1999	28,79
2000	35,99
2001	39,29
2002	31,65

2003	42,52
2004	71,90
2005	61,07
2006	63,67
2007	86,60

2.5. Avrupa’da Taşkömürü Madencilğinde Eğilimler ve Destekler

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) üyesi ülkelerin bir kısmı yerel kömür üretimini desteklemek için değişen oranlarda finansal ve diğer yardımlarını sürdürmektedir. Devlet desteğinin temelini istihdam sağlamak ve bölgesel ekonomik aktivitenin sürdürülmesi gibi kaygılar oluşturmaktadır. Arz güvenliğinin sağlanması ve kömür madencilğine dayalı endüstriyel kalkınmanın desteklenmesi konuları, kömür üretiminde devlet yardımlarının sürdürülmesi için daha akılcı gerekçeler olarak yaygınlaşmaktadır.

Avrupa Birliğinde kömür endüstrisine devlet yardımlarını düzenleyen 28 Aralık 1993 tarihli ve 3632/93/ECSC no’lu Komisyon kararının 10. maddesinde, kömür endüstrisine devlet yardımı yapılmasının 23 Temmuz 2002 tarihinde sona erdirilmesi kararlaştırılmıştır. Temmuz 2002 tarihi aynı zamanda; 1953 yılında kurulan ve mevcut devlet yardımı rejiminin temelini oluşturan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Anlaşması’nın sona ereceği tarihtir. Ancak Avrupa Komisyonu 25 Temmuz 2001 tarihinde onayladığı yeni bir düzenleme ile kömür endüstrisine devlet yardımının sürdürülmesini kararlaştırmıştır (DPT, 2006).

Ana hatları ile devlet yardımlarının amacı:

- Kömür rezervlerini hazır hale getirmek,
  - Çalışan makineleri muhafaza etmek ,
  - Profesyonel niteliklere sahip çekirdek kömür madencilerini korumak,
  - Teknolojik uzmanlıkları ve bilgi birikimini korumak,
- olarak sıralanmaktadır.

Batı Avrupa’da çevresel faktörler kömür, doğal gaz ve nükleer enerji arasındaki rekabette önemli rol oynamakta ve son zamanlarda diğer enerji kaynakları ve

özellikle doğal gaz, kömüre göre avantaj sağlamaktadır. Bununla birlikte, taşkömürü tüketimindeki eğilim kömür üretimine paralel değildir. Zira kömür ihracatındaki artış aşağı yukarı üretimdeki azalmayla aynı orandadır. 1992 yılında Belçika’da ve 1994 yılında Portekiz’de son kömür ocakları kapatılarak üretime son verilmiştir. Sadece dört ülkede ; İngiltere, Almanya, İspanya ve Fransa’da taşkömürü üretimi devam etmekte olup hepsinde 1990 yılından bu yana üretimin azaldığı görülmektedir. Avrupa Birliği’ne katılmalarıyla birlikte Çek Cumhuriyeti ve Polonya, AB’ nin yeni taşkömürü üreticisi ülkeleri olmuşlardır (DPT, 2006).

Son yıllarda artan ithal kömür maliyetleri ve navlun bedelleri arz güvencesini gündeme getirmiş, yerel kömür endüstrilerindeki maliyetleri rekabet edilebilir düzeylere çekmiş ve kömür politikaları son derecede tartışılabilir bir duruma gelmiştir.

Bazı Avrupa ülkelerinde ve Japonya’da kapatılan ocakların yeniden açılması önerileri tartışılmaktadır (German Hardcoal 2008).

Bugüne değin uygulanan politikalar sonucunda yitirilmiş olan deneyimli teknik personel ve işgücü; bu yeni açılımlarda dar boğaz olarak ortaya çıkmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM

3.1. Türkiye’de Enerji ve Demir Çelik Endüstrilerinde Taşkömürünün Yeri, Genel Durum

Ülkemizde hemen her türden enerji kaynağı bulunmakla birlikte (Çizelge 3.1) kömür ve hidrolik enerji kaynakları dışındakiler gereksinimlerimizi karşılayabilecek miktarlarda değildir (Çizelge 3.2-3.4). 2007 yılı istatistikleri bu raporun yazımı sırasında hazırlık aşamasında olduğundan elde edilen sağlıklı bilgilerden bir derleme ve değerlendirme yapılamamış, Çizelgeler olduğu gibi Ek 1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1 Türkiye Birincil Enerji Kaynakları Rezervleri (2006) (ETKB, 2007).

Kaynaklar	Görünür	Muhtemel	Mümkün	Toplam
Taşkömürü (milyon t)	537	425	368	1.330
Linyit (milyon t)	7.983	612	110	8.695
Asfaltit (milyon t)	43	29	7	79
Bitümler (milyon t)	555	555	1.086	1.641
Hidrolik				
GWH/yıl	127.381			127.381
MW/yıl	36.260			36.260
Doğal Gaz (milyar m ³)	8			8
Ham petrol (milyon t)	42,8			42,8
Jeotermal (MW/yıl)				
Elektrik	98		412	510
Termal	3.348		28.152	31.500

Çizelge 3.2 Türkiye Birincil Enerji Dengesi (2006), (mtep) (ETKB, 2007)

	Taş Kömürü	Linyit Asfaltit	Odun Hay. Bitki	Petrol	Doğal Gaz	Hidrolik	Jeotermal Elektrik	Rüzgar	Jeotermal Isı	Güneş	TOPLAM
Yerli Üretim (+)	1.973	11.065	5.127	2.504	743	3.745	92	7	976	403	26.636
İthalat (+)	10.637			30.406	24.714						65.814
İhracat (-)											188
Toplam Enerji Arzu	12.610	11.065	5.127	32.910	25.457	3.745	92	7	976	403	92.261
Toplam Enerji Arzu içinde Payı %	13,65	11,58	5,54	35,62	27,55	4,04	0,10	-	1,06	0,44	100

Çizelge 3.3 Türkiye Birincil Enerji Kaynakları Üretimi (orijinal birimler) (ETKB, 2007)

Yıllar	Taşkömürü (Bin Ton)	Linyit (Bin Ton)	Asfaltit (Bin Ton)	Petrol (Bin Ton)	Doğal Gaz (Bin ton)	Hidrolik +Jeotermal Elektrik (GWh)	Jeotermal Isı (Bin Tep)	Rüzgar (GWh)	Güneş (Bin Tep)	Oduun (Bin ton)	Hayvan ve Bitki art. (Bin Ton)	Toplam (bin Tep)
1996	2.441	53.888	34	3.500	206	40.559	471		159	18.374	6.666	27.386
1997	2.513	57.387	29	3.457	253	39.899	531		179	18.374	6.575	28.209
1998	2.156	65.204	23	3.224	565	42.314	582	6	210	18.374	6.396	29.324
1999	1.990	65.019	29	2.940	731	34.759	618	21	236	17.642	6.184	27.659
2000	2.392	60.854	22	2.749	639	30.955	648	33	262	16.938	5.981	26.047
2001	2.494	59.572	31	2.551	312	24.100	687	62	287	16.263	5.790	24.576
2002	2.319	51.660	5	2.442	378	33.789	730	48	318	15.614	5.609	24.282
2003	2.059	46.168	336	2.375	561	35.419	784	61	350	14.991	5.439	23.783
2004	1.946	43.709	722	2.276	708	46.177	811	58	375	14.393	5.278	24.332
2005	2.170	57.708	888	2.281	897	39.655	926	59	385	13.819	5.127	24.549
2006	2.319	61.484	452	2.176	907	44.338	1081	127	403	13.293	4.984	26.803

Çizelge 3.4 Türkiye Birincil Enerji Kaynakları Tüketimi (orijinal birimler) (ETKB, 2007)

Yıllar	Taşkömürü (Bin Ton)	Linyit (Bin Ton)	Asfaltit (Bin Ton)	Petrol (Bin Ton)	Doğal Gaz (Bin ton)	Hidrolik +Jeotermal Elektrik (GWh)	Jeotermal Isı (Bin Tep)	Rüzgar (GWh)	Güneş (Bin Tep)	Odun (Bin ton)	Hayvan ve Bitki art. (Bin Ton)	Elektrik İthalatı (GWh)	Elektrik İhracatı (GWh)	Toplam (bin Tep)
1996	10.892	54.961	34	29.604	8.114	40.559	471		159	18.374	6.666	270	-343	69.862
1997	12.537	59.474	29	29.176	10.072	39.899	531		179	18.374	6.575	2.492	-271	73.779
1998	13.146	64.504	23	29.022	10.648	42.314	582	6	210	18.374	6.396	3.299	-298	74.709
1999	11.362	64.049	29	28.862	12.902	34.759	618	21	236	17.642	6.184	2.330	-285	74.275
2000	15.525	64.384	22	31.072	15.086	30.955	648	33	262	16.938	5.981	3.791	-437	80.500
2001	11.176	61.010	31	29.661	16.339	24.100	687	62	287	16.263	5.790	4.579	-433	75.402
2002	13.830	52.039	5	29.776	17.694	33.789	730	48	318	15.614	5.609	3.588	-435	78.331
2003	17.535	46.051	336	30.669	21.374	35.419	784	61	350	14.991	5.439	1.158	-588	83.826
2004	18.904	44.823	722	31.729	22.446	46.177	811	58	375	14.393	5.278	464	-1144	87.818
2005	19.421	56.571	738	31.062	27.488	39.655	926	59	385	13.819	5.127	636	-1798	91.362
2006	22.798	60.184	602	31.395	31.313	44.338	1.081	127	403	13.293	4.984	573	-2236	99.590

Ülkemizin; 2007 yılı itibariyle, taşkömürü rezervi, üretim ve tüketim rakamları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Rezerv: 1,330 milyar ton

Üretim: 2,492 milyon ton

(1,675 milyon ton TTK ve 817 bin ton özel sektör)

İthalat: 20,742 milyon ton (kok dahil)

Tüketim: ~23 milyon ton (~5 milyon t demir-çelik sektöründe)

2006 yılı taşkömürü, petrol ve doğal gaz ithalat rakamları Çizelge 3.5’de ve yıllara göre ithalat maliyetleri Çizelge 3.6’da yer almaktadır. Dışa bağımlılığımızın ürkütücü düzeylerde olduğu görülebilmektedir.

Çizelge 3.5 Taşkömürü, Petrol , Doğal Gaz Üretim ve İthalatı (2006)
(ETKB/TÜİK, 2007).

Kaynak	Üretim	Tüketimde %	İthalat	Tüketimde %
Taşkömürü (ton)	2.319.000	10	20.742.000	90
Petrol (ton)	2.176.000	7	29.219.000	93
Doğal Gaz (m ³)	907.000.000	3	30.406.000.000	97

Çizelge 3.6 Brüt Enerji İthalatımız (ETKB/TÜİK, 2007).

Yıllar	Tutar (USD)
1996	5.900.000.000
2000	9.500.000.000
2003	11.600.000.000
2004	14.400.000.000
2005	21.360.000.000
2006	28.600.000.000

1.1.1. Üretim ve Tüketimde Kaynakların Payları

Yerli enerji kaynağı üretiminde (2006 yılında toplam 26636 mtep) kömür ve hidrolik enerji önemli bir yer tutarken tüketimde (2006 yılında toplam 92261 mtep) kömürle birlikte çok uzun yıllar boyunca petrol ve son yıllarda da doğal gaz önem kazanmıştır.

Birincil enerji tüketimimizin dağılımı şu şekilde olmuştur (2006):

%30,41 kömür

%30,09 petrol

%28,93 doğal gaz

%10,45 hidrolik

Tüketimde dışa bağımlılığımız yaklaşık olarak %70 dolayında olup, 2006 yılındaki parasal değeri 28,6 milyar \$'dır

Elektrik üretimimizde kaynak payları aşağıdaki gibidir(2006):

%44 doğal gaz

%25,1 hidrolik

%18,4 linyit

%8 taşkömürü

%3,5 petrol vb.

%1 yenilenebilir.

Başlıca elektrik üretimi kaynaklarımızın doğal gaz, hidrolik ve kömür olduğu görülmektedir.

25,8 milyon tona çıkan ham çelik üretimi (14 milyon ton kadarı ihracata konu) ile ülkemiz 2007 yılında dünyada 11. olmuştur. Bu üretimin % 70 kadarı ark fırınlarından yapılmakta olup (ülkemiz dünyanın en büyük hurda ithalatçısı konumundadır) kalanı da büyük ölçüde ithal taşkömürüne bağımlıdır. Bu hurdaya ve ithal taşkömürüne bağımlılığın artarak süreceği kolayca öngörülebilmektedir.

3.1.2. Taşkömürü İle İlgili Projeksiyonlar

2007’den başlayarak Türkiye’nin taşkömürü gereksinimi ile ilgili projeksiyonlar Çizelge 3.7’de gösterilmektedir. T.T.K’nın ve özel sektörün yaklaşık 10 milyon ton/yıl üretimi sağlayacaklarını öngören bu projeksiyonlar “iyimser” olup ithalatımızın 20-25 milyon ton düzeylerinde seyretmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Çizelge 3.7 Taşkömürü ile İlgili Projeksiyonlar (DPT, 2007) (bin ton)

Talep	Yıllar						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Demir Çelik	5.526	5.526	5.526	8.044	8.044	8.044	13.854
Enerji Sant.	6.940	6.940	6.940	6.940	6.940	6.940	6.940
Çimento	1.470	1.470	1.470	1.470	1.470	1.470	1.470
Gıda	170	170	170	170	170	170	170
Diğer	6.500	6.500	6.500	6.500	6.500	6.500	6.500
Toplam	20.606	20.606	20.606	23.124	23.124	23.124	26.664
Üretim							
TTK	3.350	4.200	4.800	4.800	4.800	4.800	4.800
Özel Sektör	475	1.000	3.000	3.900	3.900	4.600	4.600
Toplam	3.825	5.100	7.800	8.700	8.700	9.400	9.400
İthalat	16.781	15.506	12.806	14.424	14.424	13.724	17.264

3.2. Türkiye’de Taşkömürü Madenciliği ve T.T.K.

3.2.1. Taşkömürü Havzası Sınırları, TTK’nın Kuruluşu ve Hukuksal Yapı

Ülkemizde ilk taşkömürü işletme faaliyeti, Zonguldak Havzasında, 1848 yılında başlamış, Havza, 1858-1865 yılları arasında Hazine-i Hassa tarafından yönetilmiştir. 1937 yılındaki devletleştirmeye kadar havzada yerli yabancı çeşitli kuruluşlar tarafından taşkömürü üretimi gerçekleştirilmiştir.

Zonguldak Taşkömürü Havzasının imtiyaz alanı 17.01.1910 tarih ve 289 sayılı “Teskere-i Samiye” ile belirlenen alan olup, bu sınırlar daha sonra 07.09.1968 tarih ve 6/10692 sayılı kararname ile 13.350 km lik bir alana, 14.04.2000 tarih ve 2000/525 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile de 6.885 km² ye çekilmiştir.

Bakanlar Kurulu, 17.06.1982 tarih ve 2680 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanarak 11.04.1983 tarih ve 60 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşlarının yeniden düzenlenmesini kararlaştırmıştır. Bu düzenleme ile, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel

Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Ereğli Kömür İşletmeleri Müessesesi yerine; Armutçuk, Kozlu, Üzülmüş, Karadon ve Amasra Müesseselerinden oluşan Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü' nün kurulması öngörülmüştür. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları hakkındaki 11.04.1983 tarih ve 60 sayılı KHK ve aynı kararnamenin geçici 6. maddesinin birinci fıkrasına ilişkin 21.07.1983 tarih ve 73 sayılı KHK' nin değiştirilerek kabulü 19.10.1983 tarih ve 2929 sayılı kanunla kararlaştırılmıştır.

Bu yasal düzenleme içinde Bakanlar Kurulu, 10.10.1983 tarih ve 96 sayılı KHK ile 17.06.1982 tarih ve 2680 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanarak "Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü" kurulmasını kararlaştırmıştır. 96 sayılı KHK 28.10.1983 tarih ve 18205 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kurumun Ana Statüsü 11.12.1984 tarih ve 18602 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 12.03.2001 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu kararı ile onaylanan değişiklik ile de havza sınırları içindeki taşkömürünün yanı sıra diğer madenleri işletme ve işletirme hakkını alarak faaliyet alanı genişletilmiştir.

Uzun yıllar havzaya özgü yasal düzenlemeler ile 3213 sayılı Maden Kanunu'na tabi olmadan faaliyette bulunan TTK; 5 Haziran 2004 tarih ve 25483 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5177 sayılı "Maden Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" hükümleri çerçevesinde "Maden Kanunu" kapsamına alınmıştır. 3213 sayılı Maden Kanununun Ek-1. Maddesi, 5177 sayılı Kanun ile; "3867 sayılı Ereğli Kömür Havzasındaki Ocakların Devletçe İşlettirilmesi Hakkında Kanun ile Devletçe işlettirilmesi kararlaştırılan Ereğli Kömür Havzasındaki madencilik faaliyetleri bu kanun hükümlerine tabidir...Sınırları Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenen Ereğli Kömür Havzasındaki taşkömürlerini işletmeye ve hukuku uhdesinde kalmak şartıyla işletirmeye Türkiye Taşkömürü Kurumu yetkilidir..." şeklinde değiştirilmiştir.

Taşkömürü Havzasının Maden Kanunu'na tabi olması ve TTK'ya taşkömürü işletme faaliyetlerinin yanı sıra, hukuku kurum uhdesinde kalmak şartıyla "işletirme" yetkisinin de tanınması, karşılaşılan (özellikle rödevans uygulamalarında ortaya çıkan) yasal zorlukların çözülmesinde Kurum'a kolaylık sağlamıştır.

Bu kapsamda TTK'nın, 1989 yılından bu yana sürdürmekte olduğu, Kurumca işletilmesi ekonomik olmayan ufak sahaların rödevans yoluyla işlettirilmesi uygulamasının yasal zemine oturtulması sağlanmış ve ayrıca 1980'li yıllarda fizibilite etütleri yapılmış ancak üretime geçilemeyen; Amasra-B, Bağlık-İnağzı, Gelik Senkinal Dik Kanadı gibi bakir sahalar ile üretim faaliyetlerinin durdurulduğu Alacaagzı gibi işletmelerin üçüncü şahıslara "işlettirilmesi" yönünde uygulamaya geçilmiştir (TTK, 2008).

3.2.2. Rezervler ve Taşkömürünün Özellikleri

Zonguldak Havzası taşkömürü rezervleri Çizelge 3.8’de T.T.K Müesseseleri itibarıyla verilmektedir.

Çizelge 3.8 Zonguldak Havzası Rezervleri (TTK, 2008)

(bin ton)

Rezerv Türü	Müesseseler					Toplam
	Armutçuk	Kozlu	Üzülmaz	Karadon	Amasra	
Hazır	1.605	3.470	2.999	3.379	180	11.633
Görünür	10.205	69.223	136.972	137.260	172.154	525.814
Muhtemel	15.860	40.539	93.342	159.162	115.052	423.955
Mümkün	7.883	47.975	74.020	117.034	121.535	368.447
Toplam	35.553	161.207	307.333	416.835	408.921	1.329.849

Havzada; Kozlu, Üzülmaz ve Karadon bölgelerinde koklaşabilir, Armutçuk bölgesinde yarı koklaşabilir ve Amasra bölgesinde koklaşma özelliği bulunmayan rezervler mevcuttur. Koklaşabilir taşkömürü rezervlerinin toplam içerisindeki payı yaklaşık %67’dir. Rezervlerin bölgelere ve koklaşma özelliklerine göre dağılımı Çizelge 3.9’da verilmiştir.

Çizelge 3.9 Koklaşma Özelliklerine Göre Taşkömürü Rezervleri

(TTK, 2008)

(milyon ton)

Rezerv Türü	Koklaşabilir				Yarı Koklaşır	Koklaşmaz	Toplam
	Kozlu	Üzülmaz	Karadon	Toplam	Armutçuk	Amasra	
Görünür	72,7	140,0	140,6	353,3	11,7	172,3	537,4
Muhtemel	40,5	93,3	159,2	293,0	15,9	115,1	424,0
Mümkün	47,9	74,0	117,0	238,9	7,9	121,5	368,5
Toplam	161,2	307,3	416,8	884,2	35,5	408,9	1.329,9

Havza kömürlerinin kalorifik değeri 5.450-7050 kcal/kg (AID) arasında değişmektedir. Koklaşabilir rezervler Kozlu, Üzülmaz ve Karadon bölgelerinde yer almaktadır. Armutçuk bölgesinde yer alan rezervler; yarı-koklaşma özelliği,

yüksek ısı değer ve düşük bünye külü içeriği ile hem koklaşabilir kömürlerle harmanlanarak hem de pulverize enjeksiyon (PCI) kömürü olarak demir-çelik fabrikalarında kullanıma uygun niteliktedir. Amasra bölgesi kömürlerinin koklaşma özelliği bulunmamakla birlikte, belirli oranlarda metalurjik kömürler ile harmanlandığında koklaşma özelliğini bozmamaktadır.

Havza rezervlerinin yaklaşık 450 milyon tonu (Amasra: 390 milyon ton, Armutçuk: 12 milyon ton, küçük sahalar 44 milyon ton) özel sektör işletmeciliğine açılmıştır.

3.2.3. Üretim Yöntemi

Havzanın jeolojik ve tektonik yapısı tam mekanizasyona uygun değildir. Havzada genel olarak ilerletimli - göçertmeli uzunayak üretim yöntemi uygulanmaktadır. Yangına yatkın panolarda (Armutçuk, Kozlu) dönümlü - göçertmeli uzunayak, eğimin fazla olduğu damarlarda basınçlı hava ile (pnömatik) patlatmalı kazı yöntemi uygulanmaktadır. Kozlu müessesesinde dik damarlarda tumba yöntemi uygulanmaktadır. Ayak boyları damar eğimine bağlı olarak 100-150 metre arasında değişmektedir. Kazı genellikle martopikör ile yapılmakta, çok sert damarlarda (Armutçuk, Amasra) patlayıcı madde (dinamit) kullanılmaktadır.

Temel tahkimat malzemesi ağaç sarma-direk ve domuzdamıdır. Bazı ayaklarda hidrolik direk-çelik sarma uygulanmaktadır. Genellikle arına paralel tahkimat yöntemi uygulanmaktadır. Uzun ayaktaki çalışmalar üç ana aşamadan oluşmaktadır:

- Kazı
- Tahkimat
- Ayak içerisindeki nakliyat,basınçlı hava,su vb. donanımların ötelenmesi

Kazı işlemleri iki vardiyada yapılmaktadır. Üçüncü vardiyada tahkimat ve teçhizatın ötelenmesi işlemi gerçekleştirilmektedir. Ayak içi kömür nakliyatı damar eğimine bağlı olarak sabit oluk veya zincirli konveyörlerle yapılmaktadır.

TTK da dik damarların kazanılması amacıyla 1991 yılında Kozlu'da uygulamaya başlanan basınçlı hava ile kazı yöntemi, daha sonra diğer Müesseselerde de yaygınlaştırılmıştır. 1997 yılından itibaren Amasra Müessesesinde, ayak içinde ve damar içi hazırlıklarda sıvı karbondioksit (cardox) ile kazı uygulamalarına başlanmıştır. Kozlu Müessesesinde ise tabanlarda, ayaklarda ve pnömatik patlatma yapılan panolardaki topukların alınmasında kullanılmıştır. Bu yöntem halen Amasra Müessesesinde uygulanmaktadır

Havzada faaliyette bulunan özel sektör firmaları ise; TTK da uygulanan klasik “göçertmeli uzun ayak ve baca usulü” kazı yöntemlerini uygulamaktadırlar.

3.2.4. Kömür Hazırlama Tesisleri

TTK’nın; Karadon, Amasra ve Armutçuk’da ürettiği kömürleri aynı müesseselerdeki Kurum’a ait lavuarlarda yıkanmaktadır. Kozlu ve Üzülmaz kömürleri ise yap-işlet modeliyle kurdurulan özel sektöre ait lavuarlarda yıkattırılmaktadır. Lavuarların kapasiteleri Çizelge 3.10’ da verilmiştir.

Çizelge 3.10 TTK Lavuar Kapasiteleri

Yeri	Kapasite (ton/saat)
Çatalağzı (Karadon)	500
Amasra	210
Armutçuk	220
Kozlu (Özel sektör)	250
Üzülmaz (Özel sektör)	250

Havzada ayrıca özel sektöre ait kapasiteleri 50 ton/saat ile 300 ton/saat arasında değişen on adet zenginleştirme tesisi vardır. Bu lavuarların toplam kapasiteleri yaklaşık 1200 ton/saat kadardır.

3.2.5. Ürün Standartları

TTK’nın lavuarlar bazında satılabilir taşkömürlerinin özellikleri Çizelge 3.11’de, satış fiyatları ve analiz değerleri Çizelge 3.12’de verilmiştir.

3.2.6. İstihdam ve Verimlilik

Taşkömürü havzasının en önemli kuruluşu olan TTK bölgenin (Zonguldak-Bartın-Karabük illeri) istihdam kapısı olmuştur. Kurumda çalışan personel sayısının 45.000 kişiye ulaştığı yıllar olmuştur. Ancak 1990 yılından itibaren uygulanan politikalar sonucu çok sayıda işçi emekli olmuştur. Çizelge 3.13’ de görüldüğü gibi TTK’ da her yıl ortalama 1500-2000 işçi azalmaktadır.

Son yıllarda TTK'nın kimi üretim alanlarından çekilerek rödevans işletmeciliğine yönelmesi ve bazı işlerini hizmet alımı yoluyla yaptırması sonucu resmi rakamlara göre yaklaşık 5000 kişilik bir istihdam alanı yaratılmıştır. Kayıt dışı çalışanlar ve dolaylı istihdamla bu sayının daha da fazla olduğu öngörülebilir.

1990'lı yıllarda Kurumun kömür üretimi dışındaki faaliyet alanlarından çekilmeye başlaması, ocaklarda eski imalat içinde üretim yapılan panoların kapatılarak yer altı ve yerüstünde konsantrasyona gidilmesi gibi rasyonel adımların atılmasına paralel olarak genel randıman ve içeri randımanında kısmi artışlar gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte üretim işçisi randımanlarından da görülebileceği üzere, işgücünün bireysel verimliliğinde (her işçinin gerçekleştirdiği iş miktarında) düşüş eğilimi durmakla birlikte önemli bir artış gerçekleştirilememiştir. (Çizelge 3.13).

Çizelge 3.11 TTK Taşkömürlerinin Ürün Standartları (TTK, 2008)

Nitelikler	Armutek Lavuarı	Üzülmaz-Kozlu Lavuarları	Çatalağı Lavuarı	Amasra Lavuarı
Rutubet (ar)* %	2-14	2-14	2-14	3-14
Kül (ar) %	9	11-13	12-13	14-15
Uçucu Madde (ar) %	29-34	25-27	25-27	32-35
Sabit Karbon (ar) %	47-54	52-57	51-56	41-47
Üst Isı Değeri (ar) Kcal/kg	6.250-7.250	6.500-7.150	6.400-7.150	5.650-6.050
Alt Isı Değeri (ar) Kcal/kg	6.050-7.050	6.400-6.950	6.200-6.950	5.450-6.050
Uçucu Madde (daf)* %	38	32	32	43±2
Sabit Karbon (daf) %	61±1	60-67	67±1	56±2
Üst Isı Değeri (daf) Kcal/kg	8150	8400	6200-6950	7600
Karbon C (ad)* %	75±2	73-76	75±2	70±3
Hidrojen H (ad) %	4+1	4+1	4+1	4+1
Kükürt S (ad) % Max	0,9	0,8	0,8	1,5
Azot N (ad) %	1,1±0,3	1±0,2	1±0,2	1,2±0,4
Kül Ergime Noktası Min °C	1270	1350	1350	1270
ISO Koklaşma Değeri	Orta-Zayıf	Orta-İyi	Çok-İyi	Pek Zayıf
ISO Kod No	622	533-534	534	711
ISO Sınıf	VIA	VC-VD	VC	VII
ASTM Rank Grubu	hVAb	hVAb	HvAb	HvBb
ASTM Rank Skalası	62-148	68-154	69-155	58-139
ASTM Rank Sınıfı	II-Bitümlü	II-Bitümlü	II-Bitümlü	II-Bitümlü

*ar- orijinal numunede, daf- kuru külsüz, ad- havada kurutulmuş, ISO- Uluslararası Standartlar Organizasyonu, ASTM- Amerikan Standardı

Çizelge 3.12 Taşkömürü Satış Fiyatları ve Ortalama Analiz Değerleri
(Şubat 2009)

Lavuarlar	TL/Ton KDV Hariç	TL/Ton % 18 KDV Dahil	Nem %	Kül %	Uçucu Madde %	Sabit Karbon %	Şişme Endeksi	Toplam Kükürt %	Alt Isı Değeri Kcal/Kg
Üzülmez									
18/150 Parça (Paket)	330,00	389,40	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6650±150
10/100 Parça (Dökme)	320,00	377,60	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6650±150
0-10 Toz	180 \$		8	11	29±1	57±2	7-9	0,9	6500±150
Filtrasyon			14±2	47	28±1	33±2		0,8	3300
Kozlu									
18/150 Parça (Paket)	330,00	389,40	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6650±150
10/100 Parça (Dökme)	320,00	377,60	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6650±150
0-10 Toz	180 \$		8	11	29±1	57±2	7-9	0,9	6500±150
Filtrasyon			14±2	47	28±1	33±2		0,8	3300
Çatalağzı									
18/150 Parça (Paket)	330,00	389,40	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6650±150
10/100 Parça (Dökme)	320,00	377,60	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6650±150
0-10 Toz	180 \$		8	11	29±1	57±2	7-9	0,9	6500±150
Filtrasyon			14±2	47	28±1	33±2		0,8	3300
10/18 Dökme	320,00	377,60	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6500±150
10/18 Paket	330,00	389,40	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6500±150
Armutçuk									
18/150 Parça (Paket)	330,00	389,40	5±1	14±2	29±1	56±2	2-4	0,9	6650±150
10/100 Parça (Dökme)	320,00	377,60	5±1	14±2	29±1	56±2	2-4	0,9	6650±150
0-18	160 \$		10	12	29±1	56±2	2-4	0,9	6500±150
0-10 Y.Kül	110 \$		12	16	29±1	56±2	2-4	0,9	5800±150
Filtrasyon			14±2	47	29±2	34±2		0,8	3300
10/18 Dökme	320,00	377,60	5±1	14±2	29±1	57±2	7-9	0,9	6500±150
Amasra									
18/150 Parça (Paket)	310,00	365,80	5±1	14±2	48±1	57±2	1	1	6000±200
10/100 Parça (Dökme)	290,00	342,200	5±1	14±2	48±1	57±2	1	1	6000±200
0-25 Toz	110 \$		12	15	48±1	57±2	1	1	5800±200

Çizelge 3.13 T.T.K'da İşçi Sayıları ve Satılabilir Randımanlar.

İşçi Sayısı	Yıllar								
	1970	1980	1990	2000	2002	2004	2006	2007	2008*
Yeraltı	20.196	24.230	21.024	14.558	11.761	8.932	7.703	7.983	7.418
Yerüstü	14.475	17.697	13.325	4.563	4.000	3.329	2.908	2.582	2.311
Toplam	34.671	41.927	34.349	19.151	15.761	12.261	10.611	10.565	9.729
Satılabilir Randımanlar (kg/yevmiye)									
Üretim İşçisi	4.442	3.135	2.859	1.810	2.128	1.980	2.105	2.302	2.897
İçeri (yeraltı)	865	536	526	650	742	834	784	832	855
Genel	469	306	328	470	548	601	569	628	653

*Kasım ayı sonu itibariyle

İşgücü verimliliğinin düşük olmasındaki genel etkenler:

- Emek-yoğun çalışma düzeninin zorunlu olması,
  - Yatırımların yeterli düzeyde ve zamanında yapılamaması,
  - Üretim alanlarının dağınıklığı ve uzaklığı nedeniyle ulaşımda geçen sürelerin fazla ve efektif çalışma süresinin kısa olması,
  - Jeolojik ve tektonik koşulların uygun olmaması nedeniyle üretimde teknoloji kullanım düzeyinin düşük olması,
  - Verimlilik ve kalite bilincinin yetersiz olması,
  - Ücret politikalarının verimliliği özendirmekten uzak olması,
- olarak sıralanabilir.

Çizelge 3.14 yıllar içinde madencilik çalışmalarındaki derinleşmeyi ve hazırlanabilen toplam ayak uzunluklarını göstermektedir. Hazır olan ayak boylarının 1/3'ünün çalışılabildiği görülmektedir.

Çizelge 3.14 T.T.K. Üretim Panolarının Durumu ile İlgili Bilgiler.

Açıklama	Yıllar							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Ortalama derinlik (m)	-306	-299	-308	-327	-335	-348	-350	-350
Toplam ayak boyu (m)	4.735	4.234	4.504	4.245	3.690	3.527	3.640	3.397
Çalışılan ayak boyu (m)	2.008	1.798	1.640	1.530	1.290	1.060	1.288	1.199
Çalışılan ayak boyu/ Toplam ayak boyu (%)	42	42	36	36	35	30	35	35

* Kasım ayı sonu itibarıyla

3.2.7. İş Güvenliği

Taşkömürü üretiminde en büyük paya sahip olan TTK 'da son yıllarda gerçekleştirilen;

- İş Güvenliği İyileştirme Projesi, İş Güvenliğini Geliştirme Projesi,
  - Eğitim Projesi,
  - OHSAS 18001 (Uluslararası Mesleki Sağlık ve Güvenlik Standardı); Maden İşletmelerinde İş sağlığı ve Güvenliği Standardı Oluşturulması Projesi,
- gibi projelerle işgüvenliği alanında önemli iyileştirmeler sağlanmıştır.

Kurum'un işgüvenliği araç ve gereçleri, izleme ve test cihazları, tahlisiye istasyonları modern teknolojiye uygun olarak geliştirilmiştir.

Ancak ,Havza'da; rödevansla çalıştırılan sahalarda özellikle kaçak ocak faaliyetlerinden kaynaklanan çok ciddi güvenlik sorunları vardır.

Havzadaki ölümlü iş kazalarının kamu-özel sektör dağılımı Çizelge 3.15'de verilmiştir.

Çizelge 3.15 Zonguldak Havzası Ölümlü Kaza İstatistikleri

Yıllar	TTK		Özel Ocaklar				100.000 ton üretime düşen ölüm oranı	
	Ölüm Sayısı	Üretim (Bin ton)	Ölüm Sayısı			Üretim (Bin ton)	TTK	Özel Ocaklar
			Kaçak Ocak	Resmi Ocak	Toplam			
2000	9	2.259	7	1	8	135	0,40	5,93
2001	5	2.357	9	4	13	137	0,21	9,49
2002	8	2.244	6	-	6	74	0,36	8,11
2003	8	2.011	4	7	11	48	0,40	22,92
2004	5	1.881	1	4	5	65	0,27	7,69
2005	10	1.667	2	-	2	511	0,60	0,39
2006	3	1.523	-	3	3	796	0,20	0,38
2007	5	1.675	6	9	15	817	0,30	1,84
2008	7	1.587	5	7	12	1.050	0,44	2,06
Toplam	60	17.204	40	35	75	3.633	0,35	2,06

Sektördeki iş kazalarının azaltılmasına yönelik olarak Maden Mühendisleri Odası tarafından aşağıda özetlenen önermeler yapılmaktadır:

- Özelleştirmeler durdurulmalı ve taşeronlaştırma uygulamalarına son verilmelidir.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, gerekli uygulama ve denetimleri layıkıyla yapabilmeleri için, kadrolarını maden mühendisleri ile güçlendirmesi gereklidir. Sektörde ulusal düzeyde acil durum planı ve risk haritalarının çıkarılması ve bu doğrultuda saha denetimlerinin yapılması büyük önem taşımaktadır.
- Yeraltı üretim kültürünün yaşatılması için bu konuda deneyimli TTK ve TKİ gibi kamu kuruluşlarımızın ayakta kalması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kurumlarımız üretim yaparken aynı zamanda iş güvenliği ve eğitim anlamında okul görevi de görmektedirler. Bu nedenle güçlendirilmeleri için gerekli çalışmalar zaman geçirilmeden yapılmalıdır.
- İş güvenliği ile ilgili yasada, TMMOB' nin görüşleri mutlaka yer almalıdır.
- Her maden işletme faaliyetinde, iş güvenliği ve üretim için yeterli sayıda maden mühendisinin daimi istihdamı zorunlu olmalı; özellikle yeraltı işletmelerinde, her vardiyada en az bir maden mühendisi bulundurma zorunluluğu getirilmeli,

işletmenin özelliklerine ve taşıdığı risklere uygun olarak, mühendisin de gerekli deneyime sahip olması sağlanmalıdır.

- İş güvencesinin olmayışı, aşırı zorlanma, uzun mesailer ve ergonomik olmayan çalışma koşulları nedeniyle vücudun yorgun düşmesi, ekonomik yoksunluk ve buna bağlı oluşan yetersiz beslenme, ailesel sorunlar ve benzeri durumlar; hatalar serisinin oluşumuna neden olarak kazalara davetiye çıkarmaktadır. Kazaların önlenmesi için bilimsel ve teknik yatırımların yanı sıra, çalışma yaşamının da iyileştirilmesi zorunludur.

- Tüm çalışanların; İSG mevzuatı, uygulamaları ve karşılaşılabilecek muhtemel riskler konusunda bilinçlenmelerini sağlayarak, iş kazası sayısını ve kaza sonucunda meydana gelen maddi ve manevi zararları azaltmak, çalışanların meslek hastalıklarından korunmalarını sağlamak, dolayısıyla sektördeki mevcut iş sağlığı ve güvenliği durumunu iyileştirmek amacıyla çeşitli araştırma ve eğitim faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.

- Ölümlere, yaralanmalara ve maddi kayıplara neden olan kazaların ve meslek hastalıklarının önlenmesi için gerekli olan düzenleme, araştırma ve geliştirme programlarının doğru şekilde yapılandırılabilmesi; ilgili bakanlıkların, madencilik kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, sendikaların ve madencilik sektörünün bilgi ve birikimini bünyesinde taşıyan Maden Mühendisleri Odası'nın birliktelik ve işbirliği yapma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, Odamız ile ilgili bakanlığın bir protokol çerçevesinde ortaklaşa düzenlediği bölgesel işyeri eğitimleri düzenli aralıklarla desteklenerek sürdürülmelidir.

- Madencilik sektörü ve diğer sektörlerde çalışanların örgütlenmesi teşvik edilmeli ve hayatın her alanında insanca yaşayabilecekleri politikalar uygulanmalıdır.

3.2.8. Çevresel Etkiler

Çevre bilincinin gelişmesiyle, Zonguldak taşkömürü havzasında da üretiminden tüketimine kadar olan her aşamada çevresel etkilerin dikkate alınması yönünde artan talep vardır. Havza'da yaşanan başlıca çevre sorunları şunlardır:

- Lavuar ve ocak atıklarının döküldüğü depolama alanlarının oluşturduğu kirlilik,

- Özel ocak ve kaçak ocakların faaliyetlerinden kaynaklanan doğa tahribatı,

Ayrıca;

- TTK'ya ait üretim ocakları ve sanayi tesisleri, plansız yapılaşma nedeniyle,

kentsel doku içerisinde kalmıştır. İşletmelerin çevreye olan zararlı etkisini dikkate alarak bırakılması gerekli sağlık koruma bandını ortadan kaldırmıştır.

- Her ne kadar çevresel sorun olarak değerlendirilmese bile taşkömürü rezervinin bir kısmının yerleşim alanı altında olması, üretimin yapılmasını engellemekte ve üretim yapılan alanlarda görülen tasman ise yapılarda hasar oluşturmaktadır.
- Kurulu ve kurulacak olan termik santraller en büyük çevresel tehdit olarak görülmektedir.

3.2.9. Sektörün Rekabet Gücü

Rekabet gücünün belirlenmesinde; maliyet, satış fiyatları, ürün kalitesi ve pazar payı en önemli unsurlardır. Yüksek maliyet (ortalama 200\$/ton), üretim miktarının azlığı ve ülke tüketiminde belirleyiciliğinin çok az olması TTK'nın rekabet gücünü kırmaktadır. Bu nedenle TTK kömür fiyatları uluslararası satış fiyatlarına göre ayarlanmaktadır. Termik Santral, Erdemir ve Kardemir'in havzaya çok yakın olmaları bir avantaj gibi gözükmesine rağmen, ülkemizde başta sanayi sektörü olmak üzere taşkömürü kullanıcılarının ihtiyaçlarının yaklaşık %90'nın ithalat yoluyla karşılanması rekabet gücünü azaltmaktadır. (DPT, 2006)

Havzadaki özel sektöre ait küçük ölçekli işletmelerde üretilen ve ağırlıklı olarak santral yakıtı ve ısıtma amaçlı kullanılan kömürün miktarı ve niteliği sektörde belirleyici özellik taşımamaktadır. Kamu eliyle üretilen taşkömürü miktarı ülkemiz ihtiyacının ancak %10-15'ni karşılamaktadır. Uluslararası ticarete gerek miktar gerekse fiyat konusunda rekabet gücü olmayan TTK'nın tüketici sektöründeki politika belirleyiciliğinden uzak kalmıştır. Ancak gelecek yıllarda gerek kamu gerekse özel sektör eliyle öngörülen üretim hedeflerine ulaşıldığı oranda belirleyicilik artacaktır.

Son yıllarda ithal kömür maliyetlerindeki rekor artışlar yerli taşkömürü endüstrisine rekabet olanağı getirme potansiyelini içermektedir. Avrupa'da kapatılmış ocakların canlandırılmasının tartışılmaya başlandığı bugünlerde köklü politika değişiklikleri ile zaman geçirilmeden yeni duruma uygun planlamalar yapılmalıdır.

3.2.9.1. Sektörün Sosyo-ekonomik Yapıya Etkileri

Zonguldak ve çevresindeki yaşam ve nüfus hareketleri tam anlamıyla taşkömürüne bağlı olarak şekillenmiştir. Ancak kentsel gelişim ile taşkömürü işletmeciliği arasında ilginç çelişkiler vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Kentleşme taşkömürü sayesinde olmuştur. Havzada açılan ocaklar civarında, işletmenin teknik, sosyal ve idari tesisleri etrafında kümeleşmeler şeklinde başlayan kentleşme madencilik faaliyeti büyüdükçe artan işgücü ihtiyacı paralelinde genişlemiş, yarattığı istihdam kapasitesi nedeniyle havza bir çekim merkezi olmuştur. Erdemir, Kardemir ve Termik santrallerin yörede kurulmasının nedeni taşkömürüdür.

- Kent merkezinde, hem topoğrafik yapının uygun olmamasına hem de yasal engellerin bulunmasına rağmen uygun olmayan bir ortamda kentleşme hızla sürmüştür ve günümüze kadar gelinmiştir. Kent merkezindeki plansız ve çarpık kentleşme önemli miktardaki rezervin yerleşim alanları altında kalmasına neden olmuştur.

- TTK yöresinin tek istihdam kapısı olarak görülmüş ve çalışan sayısının 45.000 kişiye ulaştığı yıllar olmuştur. TTK uzun yıllar; eğitimden kültüre, belediye hizmetlerinden köy hizmetlerine kadar hemen her türlü mal ve hizmet üretimini yürüterek kentin sosyo-ekonomik gelişiminde belirleyici olmuştur.

- Tek tip üretim kültürü diğer alanlardaki gelişmeyi engellemiştir.

- TTK'nın üretim ve istihdam alanındaki küçülmesi kentin sosyo-ekonomik olarak gerilemesine neden olmuştur.

Kentleşmenin yanı sıra ekonomik yapı da yıllar boyu TTK'ya endeksli olarak gelişmiştir. Taşkömürüne devlet eliyle yapılan yatırımlar dışında, istihdam yaratacak, kent ekonomisini ve sosyal hayatını olumlu yönde etkileyecek yatırımlar yapılmamıştır.

3.2.10. Üretim ve Pazar Durumu-Fiyatlar

TTK'nın üretim ve satışlarla ilgili bilgileri Çizelge 3.16'de derlenmiştir.

Çizelge 3.16 Üretim ve Satış ile İlgili Bilgiler (TTK, 2008)

Açıklama	Yıllar							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Satılabilir Üretim (bin ton)	2.357	2.244	2.011	1.881	1.667	1.523	1.675	1.587
Satılan (bin ton)	2.292	2.102	2.040	1.888	1.627	1.425	1.678	1.554
D.Çeliğe satılan (bin ton)	410	343	392	410	418	305	399	360
D.Çeliğe satış fiyatı (\$/ton)	52	58	67	89	110	110	108	140
ÇATES'e satılan (bin ton)	1.480	1.393	1.273	1.150	1.005	935	1.086	962
ÇATES'E satış fiyatı (\$/ton)	35	34	43	50	57	49	58	61
Diğerleri (bin ton)	402	366	375	328	204	185	193	232
Toplam Gelirler (milyon\$)	77	85	96	115	135	142	135	148

2006 ve 2007’de üretimi T.T.K üretiminin yarısı kadar olan rödevanslı sahaların payı bugün %70’lere ulaşmıştır (Çizelge 3.17).

Çizelge 3.17 Rödevanslı Sahalarda Durum. (bin ton)

Açıklama	Yıllar								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Taahhüt (Küçük sahalar)	223	285	294	296	307	318	330	343	357
Armutçuk	-	100	200	200	200	250	250	450	450
* Amasra	-	-	-	-	500	2500	2500	2500	3000
Toplam Taahhüt		385	494	496	1007	3068	3080	3293	3807
Gerçekleşen	511	796	817	1.050					

*2009’da 500.000 ton ile başlayan ve yıllar içinde 3.500.000 tona doğru çıkan bir taahhüt bulunmaktadır.

Yıllara göre TTK satılabilir taşkömürü üretiminin; 7000 kcal/kg kömür eşdeğeri bazındaki değişimini gösteren Çizelge 3.18 ilgi çekicidir.

Çizelge 3.18 TTK 7000 Kcal Eşdeğeri Kömür Üretimi (milyon ton)

Yıllar	1974	1984	1994	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Üretim	4,27	3,01	1,94	1,34	1,49	1,34	1,34	1,25	1,1	0,9	1,1	1,0

3.2.11. Maliyetler

Çizelge 3.19, 2002-2008 yılları arasında T.T.K maliyetlerini önemli bileşenlere göre sınıflandırarak vermektedir (maliyetin içindeki en büyük bileşen olarak göze çarpan işçiliklerin ve randımanların durumu daha önce verilen Çizelge 3.13’de özetlenmektedir).

Çizelge 3.19 TTK'da Maliyet Unsurlarının Genel Görünümü
(TTK, 2002-2008).

Maliyet Bileşenleri	Yıllar									
	2002		2004		2006		2007		2008*	
	TL/t	%	TL/t	%	TL/t	%	TL/t	%	TL/t	%
Malzeme	13,05	5,89	18,49	6,71	25,30	7,21	30,62	8,61	33,30	8,14
Hizmet alımı	-	-	-	-	9,83	2,80	7,30	2,05	10,06	2,45
İşçilik	146,85	66,42	178,18	60,40	226,34	64,50	244,68	68,83	259,00	63,32
Memur	16,81	7,6	25,23	7,88	36,07	10,28	33,68	9,48	43,31	10,59
Elektrik	11,94	5,41	11,72	4,98	13,76	3,92	11,95	3,36	15,75	3,85
Amortisman	2,21	0,97	7,59	1,39	10,67	3,04	7,44	2,09	9,81	2,40
Diğer	0,66	0,36	6,19	1,17	2,98	0,85	4,02	1,13	5,02	1,23
Finans	29,64	13,35	48,62	17,46	25,97	7,40	15,81	4,45	32,79	8,02
Toplam	221,16	100	296,02	100	350,92	100	355,50	100	409,05	100
Toplam(\$/t)	144		204		245		273		297	

*Beklenen

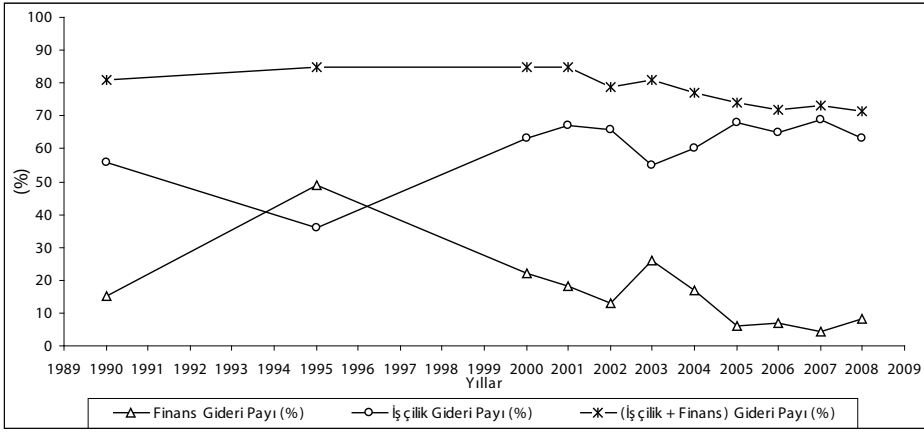
Çizelge 3.20, satış gelirleri, personel giderleri ve toplam zarardaki değişimi göstermektedir. Satış gelirlerinde son yıllarda kömür fiyatlarındaki artışa bağlı olarak dikkate değer bir iyileşme vardır. Bu gelirlere kömür alım satımından elde edilen gelirler dahil değildir.

Çizelge 3.20 Gelirler, Personel Giderleri ve Zarar (TTK, 2008) (milyon \$)

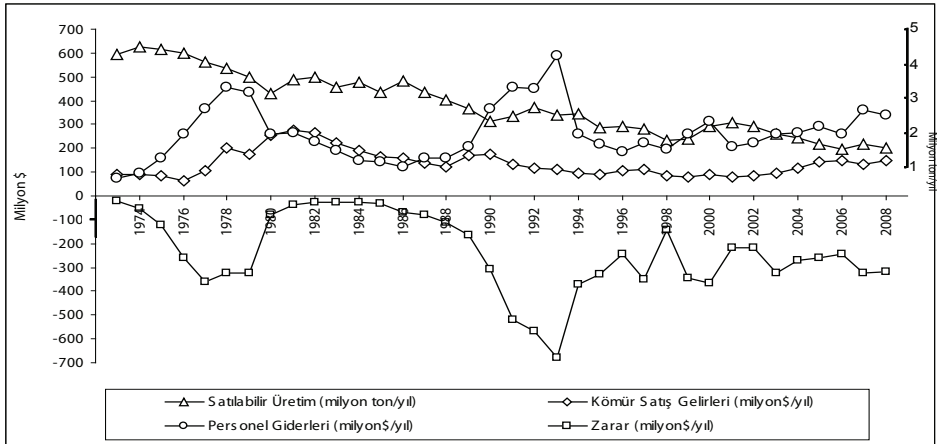
Açıklama	Yıllar								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Satış Geliri	92	77	85	96	115	135	142	135	148
Pers.Gid. (İşçi+memur)	315	208	224	258	267	291	260	360	340
Zarar	368,2	216,6	217,3	320,9	268,3	259,5	246,2	324,2	317,6

*Beklenen

Yukarıdaki çizelgelerden ve 1995 yılına ait İnceleme Raporu'ndan yararlanılarak hazırlanan ve Şekil 3.1-3.2'de yer alan grafikler T.T.K'da yıllar içindeki gelişmeleri özetlemektedir

Şekil 3.1 İşçilik ve Finans Giderlerinin Toplam Maliyet İçindeki Yeri (1990-2006)

Şekil 3.2 Kömür Satış Gelirleri, Satılabilir Kömür Üretimi ve Zararlar (1973-2006)

4. DURUM DEĞERLENDİRMESİ

Enerjide dışa bağımlılığın azalmasını hedefleyen politikalar ancak ulusal kömür ve hidrolik enerji kaynaklarına dayalı olarak oluşturulabilir. Günümüzde ise petrol ve giderek artan bir biçimde, doğal gaz seçeneklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle elektrik üretiminde doğal gazın payı şaşırtıcı boyutlara yükselmiştir. Kömürün payını arttırmaya yönelik politikalara gereksinim vardır.

Dünya ham çelik üretiminin %70'i taşkömürüne bağılıyken Ülkemizde bu oranın %30 düzeyinde oluşu düşündürücüdür. Durumu normalize etmenin yolu yüksek fırın teknolojisinin üretimdeki payını arttırmaktan yani daha çok taşkömürü kullanmaktan geçmektedir. Havzanın demir-çelik sektörüne sağlayabildiği düşük miktarda (300-400 ton/yıl) taşkömürü bugün 5 milyon ton/yıl düzeylerinde ithalatı gerekli kılarken, ileride daha yüksek miktarlarda ithalatın kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Toplam taşkömürü ithalatımız da 20 milyon/ton yıl mertebelerine yükselmiş olup neredeyse tüketimimizin %90'ı civarındadır.

Ülkemizin en büyük taşkömürü üreticisi olan; T.T.K. son yıllarda uygulanan politikalar sonucunda, işçi sayısı ve ürettiği kömür miktarı giderek azalmasına rağmen 250-300 milyon \$/yıl düzeyinde zarar etmekte olan, kömürü çok pahalıya mal eden (240-290 \$/ton) ve demir-çelik endüstrisine hammadde sağlamaktan uzaklaşmış bir kurum görünümündedir. Bu durum, küreselleşmenin dayatması olarak uygulanan neoliberal politikaların pek çok kurumumuzda ortaya çıkarmış olduğu görüntüden farklı değildir. Maliyet muhasebelerinden çıkarılan sonuçlara göre planlamalar yapmak ülkemize güzide kurumlarını kaybettirdiği gibi gereksinimi olan üretim hedeflerine yönelmesini ve istihdam sorununu çözmesini sağlayacak araçları da yok etmektedir. Son yıllarda kömür fiyatlarının aşırı yükselmesi sonucunda iyileşen rekabet koşulları ve arz güvenliğinde oluşan tehdit, farklı politikaları gerekli kılmaktadır.

TTK' nın satılabilir kömür üretimi (7000 kcal/kg kömür eşdeğeri bazında) 1974 yılında 4,27 milyon ton iken; 1984 de 3,01 milyon ton, 2000 de 1,34 milyon ton, 2006 da 0,9 milyon ton ve 2008'de 1 milyon ton olmuştur (Çizelge 3.18) .Bu dramatik düşüşün temelini Havza'da 5 Nisan kararlarıyla başlatılan "kapatma +küçültme+özelleştirme süreci" oluşturmuştur.

Demir-Çelik endüstrisinin Zonguldak ve çevresinde kurulmasının asıl nedeni olan Havza, demir-çelik sektörünün kömür talebinin % 50- 60 'ını karşılarken bugün % 10' unu bile karşılayamayan, elektrik santraline kömür üreten, stratejik önemini yitirmiş, sıradan bir kömür havzasına dönüştürülmüştür.

Diğer taraftan Havzanın geleceğine ilişkin en yetkili ağızlardan kamuoyuna

sunulan (5 kamu+ 5 özel sektör = 10 milyon ton) üretim projeksiyonu (Çizelge 3.7) teorik olarak doğru olsa da uygulanabilirlik ya da en azından termin itibariyle gerçekçi değildir. Nitekim bu projeksiyonun özel sektörle ilgili en önemli ayağını oluşturan ve 2009-10 yıllarında 2,5 milyon ton üretim yapılması öngörülen herbiri yaklaşık 800 metrelik 3 kuyu ve 5 km galeriden oluşan ana hazırlıkların yapılacağı Amasra’da; kuyu kazısına ancak 2007 sonunda başlanabilmiştir. 2008 sonu itibariyle üç kuyuda toplam 920 m kazı yapılmıştır. Özel sektör aracılığıyla işletilmesi öngörülen Bağlık- İnağzı ve Gelik Dik Kanat sahalarında ise henüz hiçbir faaliyet yoktur.

Havza’da özellikle kaçak ocak faaliyetlerinden kaynaklanan çok ciddi bir can güvenliği sorunu vardır (Çizelge 3.15).

TTK’da ise 90’lı yıllarda başlayan “ ne kadar az üretim o kadar az zarar” veya “ ne kadar az işçi o kadar az zarar” anlayışı devam etmektedir. Kurum tarafından hizmet alımı yoluyla yaptırılmakta olan ve önemli ölçüde tamamlanan alt yapı hazırlıkları (kuyu kazı ve derinleştirme, kat galerilerinin sürülmesi vb.) işçi açığı tam olarak giderilmedikçe bir anlam ifade etmeyecektir. Kaldı ki Kurumun işçi açığı her kesimce kabul edilmekte ancak kalıcı bir çözüm bulunmamaktadır.

Üretime hazır bulunan arın uzunluklarının sadece %30-35’inin kazılabilirliği oluşu da (Çizelge 3.14) diğer dikkat çekici bir durumdur.

Aslında bu yaklaşımlar; Kamuyu üretimden çekme politikalarının Zonguldak Kömür Havzasındaki ‘ağır çekim’ gösterimidir. Başka bir deyişle Kurum eliyle üretim “erimeye”, “ kendiliğinden yanmaya”(!) terk edilmiştir. Kısacası ; 5 nisan kararları Kurumda zamana yayılarak uygulanmakta, YPK ve YDK raporlarında da yer aldığı üzere, Kurumun üretimden çekilmesi “zorunlu” hale getirilmektedir.

BEKLENEN GELİŞMELER

5.1. Taşkömürü Kullanıcısı Sektörlerin Değerlendirilmesi

5.1.1. Demir-Çelik Sektörü

Entegre demir-çelik tesislerinin mevcut taşkömürü tüketimleri ve ileriye yönelik projeksiyonları 5.1’de verilmektedir.

Çizelge 5.1 Demir-Çelik Sektörünün Taşkömürü Tüketim Tahminleri (DÇÜD,2008) (bin ton)

Fabrika	Kömür Cinsi	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2015
Erdemir	TTK Koklaşabilir	-	-	-	-	-	-	-
	İthal Koklaşabilir	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
	PCI	300	300	300	300	300	300	300
	Toplam Taşkömürü	1.700	1.700	1.700	1.700	1.700	1.700	1.700
	Kok	320	320	320	320	320	320	320
Kardemir	TTK Koklaşabilir	300	215	215	215	215	215	215
	İthal Koklaşabilir	520	649	649	649	649	649	649
	Toplam Taşkömürü	820	864	864	864	864	864	864
İsdemir	Koklaşabilir	2.000	2.000	2.522	2.522	2.522	4.305	6.820
	PCI*	0	95	120	120	120	855	1.880
	Toplam Taşkömürü	2.000	2.095	2.642	2.642	2.642	5.160	8.700
Toplam	Koklaşabilir	4.220	4.264	4.786	4.786	4.786	6.569	9.084
	PCI	300	395	420	420	420	1.155	2.180
	Toplam Taşkömürü	4.520	4.659	5.206	5.206	5.206	7.724	11.264
	Toplam Taşkömürü.+Kok	4.840	4.979	5.526	5.526	5.526	8.044	11.584

Türkiye demir-çelik sektöründeki taşkömürü tüketiminin, 2015 yılında, 2.2 milyon ton/yıl PCI ve 9.1 milyon ton/yıl koklaşabilir olmak üzere toplam 11.3 milyon ton/yıl (kok dahil 11.6 milyon ton/yıl) seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir.

5.1.2. Enerji Sektörü

TTK'nın en önemli pazarı olan ÇATES-B' nin kömür tüketim kapasitesi 5.500 ton/gündür. Tam kapasite çalıştığında ortalama 1.6 milyon ton/yıl kömür tüketilebilmektedir.

Taşkömürü tüketen tüm santrallerin tam kapasite durumundaki taleplerinin 7 milyon t/ yıl olacağı öngörülmektedir (DPT,2006).

5.1.3. Çimento Sektörü

Çimento fabrikalarında klinker üretimi için gerekli olan kalori miktarı 750-900 kcal/ton-klinker olarak tespit edilmiştir. Bu durumda tamamen 5000 kcal/kg ısı değerli kömür kullanıldığı düşünüldüğünde, yılda sektörde 35.000.000 ton klinker üretimi için yaklaşık 6.500.000 ton kömür ihtiyacı olacaktır (DPT,2006).

5.1.4. Gıda Sektörü

Gıda sektöründe en önemli taşkömürü tüketicileri şeker fabrikaları ve çay işletmeleridir. Taşkömürü şeker yapımı ve çay işleme proseslerinde kullanılan ısının elde edilmesinde kullanılmaktadır. Şeker fabrikalarında katı yakıtlar için uygulanan baz ısı değer 4.000 kcal/kg olup linyit, taşkömürü ve kok kullanılabilir. Çay işletmelerinin yakıt tüketimi düşük düzeylerde olup sağlıklı ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

5.1.5. Teshin (Yakımlık) ve Diğer Sanayi

Ülkemizde kömür konut ısıtmasında kullanılan en önemli yakıt konumunu korumaktadır. Düşük ısı değeri ve yüksek kükürt içeriği ile hava kirliliğine yol açması nedeniyle, yerli linyitlerin konut ısıtmasında tüketimi kısıtlanmıştır. Özellikle büyük kentlerde 1970’li yılların sonlarına doğru yaşanan yoğun hava kirliliğini önlemek amacıyla ısınmada ithal kömür kullanımı başlamıştır.

Son yıllarda doğal gazın ısınma amaçlı olarak kullanılmaya başlaması, büyük kentlerde, teshin amaçlı kömür tüketimlerini etkilemiştir. Çevre ve Orman Bakanlığınca oluşturulan kriterler parça kömür pazarında Rusya, Çin, G. Afrika ve Avustralya kömürlerinin de satılabilmesine imkan tanımaktadır. Böylece yakımlık parça kömür pazarının daha rekabetçi bir yapı göstermesi beklenmektedir (DPT,2006).

Taşkömürü kullanıcısı diğer sanayi sektörlerinin (dökümhaneler, tuğla fabrikaları vb.) tüketimleri konusunda sağlıklı bilgilere ulaşamamıştır.

5.2. Talep Projeksiyonu

TTK’nın çeşitli tüketicilerden derleyebildiği verilere dayanarak yapmış olduğu ve daha önceki bölümde Çizelge 3.7’deki genel projeksiyon içinde de yer alan tahminler Çizelge 5.2’de verilmiştir. Talep tahmininde, demir-çelik ve gıda sektöründe kullanılan kok, taşkömürü olarak dikkate alınmıştır. Çimento sektörünün petrokok kullanmaya devam edeceği, doğal gaz kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak çimento, gıda, teshin ve diğer sanayi tüketimlerinin sabit kalacağı öngörülmüştür.

Çizelge 5.2 Taşkömürü Tüketim Projeksiyonu
(milyon ton)

Kuruluş Adı	Yıllar							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Demir-Çelik	4,979	5,526	5,526	5,526	8,044	8,044	8,044	11,584
Santrallar	6,934	6,940	6,940	6,940	6,940	6,940	6,940	6,940
Çimento	1,470	1,470	1,470	1,470	1,470	1,470	1,470	1,470
Gıda	0,170	0,170	0,170	0,170	0,170	0,170	0,170	0,170
Teshin-Diğer	6,500	6,500	6,500	6,500	6,500	6,500	6,500	6,500
Toplam	20,053	20,606	20,606	20,606	23,124	23,124	23,124	26,664

Bu çerçevede, taşkömürü tüketiminin; 2007-2009 yılları arasında 20-20.6 milyon ton/yıl, İSDEMİR'deki kapasite artışına paralel olarak 2010-2012 yıllarında 23 milyon ton ve 2013-2015 yıllarında 26.7 milyon ton seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir.

5.3. Üretim Projeksiyonu

Ülkemizde kamu ve özel sektör eliyle 2006-2013 yılları arasında yapılacak taşkömürü üretim miktar ve değerlerine ilişkin olarak TTK tarafından yapılan ve yine Çizelge 3.7' deki genel projeksiyon içinde yer alan tahminler Çizelge 5.3'te verilmektedir. 2007-2008 yıllarının hedefleri olan 3-4 milyon tona ulaşılammıştır. 2012-2013 yıllarında 10 milyon ton civarında bir üretim hedefi görülmektedir.

Çizelge 5.3 Taşkömürü Üretim Projeksiyonu
(milyon ton)

Kuruluş Adı	Yıllar							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
TTK	2.210	3.350	4.100	4.800	4.800	4.800	4.800	4.800
Özel Sektör	475	475	1.000	3.000	3.900	3.900	4.600	4.600
Toplam	2.685	3.825	5.100	7.800	8.700	8.700	9.400	9.400

5.4. İthalat Projeksiyonu

TTK tarafından ülkemizdeki taşkömürü kullanıcısı sektörlerin gelecekle ilgili proje ve öngörülerinin incelenmesi sonucu çıkan ve daha önce Çizelge 3.7'deki genel projeksiyonda yer alan tahminler Çizelge 5.4'de verilmiştir. Kamu ve özel sektör taşkömürü üretim projeksiyonları birlikte değerlendirildiğinde 2007 ile 2013 yılları arasında ortalama 15 milyon ton/yıl taşkömürü ithalatının yapılacağı öngörülmüştür.

Çizelge 5.4 Taşkömürü İthalat Projeksiyonu (milyon ton)

Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İthalat Miktarı	17,368	16,781	15,506	12,806	14,424	14,424	13,724	17,264

5.6. Kömüre Bağlı Metan Üretimi

Bu konuda ihaleyi kazanmış olan Hema firmasının öngörülen programın çok gerisinde oluşu ve gerekli teknoloji transferini sağlayamaması; yakın gelecekte bir katkı olasılığını zayıflatmıştır.

5.7. Taşkömürü Sektöründe Kamu ve Özel Sektörün Rolü

Ülkemizdeki taşkömürü varlığının bulunduğu Zonguldak havzasındaki kömür ocakları 1940 yılında çıkarılan 3867 sayılı Kanunla devletleştirilmiştir. Havza'da, 1980'li yıllara kadar, ülkemizin ihtiyacı olan taşkömürü, dışalım olanakları da sınırlı olduğundan yapılabildiği kadar çok üretim yapılması hedeflenmiştir. Bu dönemde taşkömürü madenciliği, başta demir-çelik olmak üzere diğer tüketici sektörler için ucuz kömür vererek sübvansiyon sağlamıştır. 1980'li yılların son döneminde maliyet muhasebeleri ön plana çıkarılarak kamu eliyle işletmecilik tartışılır hale getirilmiş, taşkömürü sektöründe kamunun rolünün azaltılması yönünde ilk adımlar atılmaya başlanmış, Kamu eliyle sürdürülen faaliyetlerde konsantrasyon adıyla küçülme/daralma çalışmalarına hız verilmiştir. Kamu işletmeciliğinden çekilme anlayışı devam ettirildiğinde;

- TTK'nın yıllık üretiminin 1-1,5 milyon tona, çalışan sayısının 9-10 bine düşmesi,
- Üretilen kömürün ticari maliyetinin 250-300 \$/tonu bulması,

- Demir-çelik sektöründen kopmasının ötesinde, Çatalağzı Termik Santralının kömür ihtiyacını bile karşılayamaması,
  - Yer altı açıklıklarının önemli bir kısmının kapanması ve yeniden açılmak istendiğinde büyük yatırımlara ihtiyaç duyulması,
  - Kuyular, ana kat galerileri, yer altı-yerüstü tesislerinin atıl kalması ve önemli ekonomik kayıplara neden olması,
  - Kömür dışalımını için ödenen bedelin artması,
  - Yörenin sosyo-ekonomik yapısının bozularak işsizliğin daha da artması,
- kaçınılmazdır.

TTK; yeniden yapılanma programı çerçevesinde kamu maliyesine olan yükünü azaltmayı, gecikmiş ana alt yapı yatırımlarını tamamlamayı, üretimini arttırmayı ve kömür hazırlama sistemini iyileştirmeyi amaçlayan çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak; ana alt yapı hazırlıkları kapsamındaki galeri ve kuyuların sürülmesi, kömür hazırlama vb. faaliyetlerin ve bazı ocaklardaki kömür üretiminin hizmet alımı yoluyla gerçekleştirilmesi şeklindeki politikaların gözden geçirilmesine şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır..

Kömür üretiminde ilk özelleştirme çalışmalarına (rödevanslı sahalar) 1988 yılında başlanmıştır. Bu bağlamda,TTK tarafından işletilmesi ekonomik olmayan ya da daha önce çalışılıp terk edilen sahalardaki küçük ölçekli kömür rezervlerinin değerlendirilmesinin yanı sıra kömür kaçakçılığının ve kaçak ocak işletmeciliğinin önlenmesi için bazı sahaların rödevans yoluyla üretime açılması amaçlanmıştır.

Maden Kanununda yapılan değişikliklerle taşkömürü havzasının Kanun kapsamına alınması ve yetkinin TTK' ya verilmesi havzanın geleceğini etkileyen önemli bir gelişme olmuş ve yeni rezerv alanlarının da üretime açılmasını sağlamıştır. Rezerv ve alan olarak büyük ölçekli yeni sahaların üretime açılması, özel sektörün ciddi olarak havzaya girişi olarak değerlendirilmiştir.Nitekim geleceğe yönelik projeksiyonlarda özel sektörün 5 milyon ton üretim yapacağı ve 10-15 bin kişiye istihdam yaratacağı belirtilmiştir. Özel sektörün öngördüğü yatırımlar ve projelerin gerçekleşmesi halinde hemen hemen tekel konumunda olan TTK, 4-5 yıl sonra özel sektörle rekabet içinde olacaktır .

Ancak, gerek hedeflerin doğru konulamaması ve gerekse uygulamada ortaya çıkan çeşitli sorunlar bu beklentilerin çok uzağında kalınacağına ve sorunların büyüyebileceğine işaret etmektedir.

6. STRATEJİK ÖNGÖRÜLER VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Doğalgaz, güneş, rüzgar, nükleer enerji gibi alternatif enerji kaynaklarının kullanımı yaygınlaşmış olmakla birlikte, kömür gelecekte de dünyada ve ülkemizde önemini ve pazar payını koruyacaktır. Özellikle son yıllarda dünyada artan kömür fiyatları da dikkate alındığında Zonguldak Havzasındaki taşkömürü varlığının önemi daha da artmıştır .

Uzun vadede;

- Ülkemizin 60-70 yıllık taşkömürü ihtiyacını karşılayabilecek rezerv varlığı,
- Dışa bağımlılığın sakıncaları,
- Dünya kömür piyasasındaki fiyat artışları,
- Savaş, ekonomik kriz, büyük afetler gibi dünyada veya bölgemizde gelişebilecek önemli olaylar sırasında arz güvenliğinin sağlanması,
- Özel sektörün büyük yatırımlar yapma gücü, sürekliliği, önceliklerinin kamuoyunda tartışılır olması ve gelecekleri ile ilgili belirsizliğin oluşması,
- Büyük yatırımlar yapılarak açılan kömür ocaklarının kapanmaması için yatırımların kesintisiz devamını gerektirmesi,
- Güçlü özel sektör şirketlerin oluşmaması veya güçlü şirketlerin bu sektöre ilgilerinin azlığı,
- Yörenin sosyo-ekonomik yapısının güçlendirilmesi,

gibi temel nedenlerle kamu işletmeciliğinin (TTK'nın) yeniden yapılandırılarak devam etmesi hem havza hem de ülkemiz için önem arz etmektedir.

TTK'nın öncelikli hedefi; 'Kurum zararlarını mümkün olduğunca azaltıp, Hazineye olan yükünü kabul edilebilir düzeylere indirerek geleceğinin tartışılır olmaktan çikartılması' olmalıdır.

TTK'yı ekonomik yapısını önemli oranda iyileştirmiş, dünya ile rekabet edebilir ve ülkemiz demir-çelik sektörünün metalurjik kömür ihtiyacının önemli bir kısmı ile diğer tüketici sektörlerin ihtiyacını karşılayan bir kuruluş haline getirmek ve özel sektörü, TTK tarafından belirlenmiş projelerle işin içine çekmek taşkömürü sektörünün başlıca vizyonunu oluşturmaktadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

T.T.K'nın güçsüzleştirilmesine (hatta devreden çıkarılmasına) ve görevinin özel sektöre devredilmesine yönelik stratejilerin Bölüm 4'de ve bu raporun bütünü içinde yapılmış olan değerlendirmelerde dile getirilen boyutlardaki olumsuzlukları iyileştirmede başarılı olma olasılığı zayıf görülmektedir. Bu zayıf olasılık karşılığında örgütsüz ve düşük ücretlerle, sağlıksız- güvenliksiz koşullarda çalışan maden işçileri ve büyüyen işsizler ordusu yaratan bu stratejiler ülkemizin geleceğini de riske atmaktadır.

Türkiye'nin ulusal politikalarının öz kaynaklarına dayalı ve sürdürülebilir bir biçimde yaşama geçirilmesi için Zonguldak havzasını tek elden yönetebilecek çok güçlü bir kuruma ihtiyacı bulunmaktadır. Havzanın ulaşılabilir hedeflerle yeniden planlanmasının ve ülkemizin bir numaralı sorunu olan istihdamın da mutlaka bu planlama içinde yer almasının gereği vardır.

Dünya genelinde son yıllarda ithal kömür teminindeki risklerin, satış fiyatlarının ve navlun bedellerinin olağanüstü artışı ulusal kömür politikasında dramatik plan değişikliklerine ve yeniden planlamalara gereksinim bulunduğunu kanıtlamaktadır.

8. KAYNAKLAR

DÇÜD 2008, Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.d cud.org.tr

DPT 2006, Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Madencilik Özel İhtisas Alt Kom.Raporu (yayınlanmamış)

ETKB 2008, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, www.enerji.gov.tr

German Hardcoal Association 2008, Coal 2008 Annual Report, 61s.

IEA 2008, International Energy Agency, www.iea.org.

www.energybusinessreports.com

TTK İnceleme Kurulu Raporu,1995. GMİS, Ankara, 141s.

TTK 2008, Türkiye Taşkömürü Kurumu, www.taskomur.gov.tr ve kişisel görüşmeler

TÜİK 2008, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

WCI 2008, World Coal Institute, www.worldcoal.org

ESG.1 (devam ediyor).

	T. İşin (B.Ton)	Uyuz (B.Ton)	Akarsu (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Kat (7700 Kcal/Kg) (B.Ton)	P. Kat (7700 Kcal/Kg) (B.Ton)	Biriktir (4770 Kcal/Kg) (B.Ton)	Odun (3000 Kcal/Kg) (B.Ton)	H. B. Kat (2300 Kcal/Kg) (B.Ton)	P. Kat (B.Ton)	Doğalgaz	H. B. Kat (KWh)	Biriktir (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Biriktir (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Uyuz (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Uyuz (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Uyuz (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Uyuz (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Uyuz (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)	Uyuz (4000 Kcal/Kg) (B.Ton)
Düdüklü Çelik	208	0	0	0	0	0	0	0	141	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kirliye-	0	20	0	0	0	0	0	0	25	994	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Petrol	0	0	0	0	0	0	0	0	794	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Petrol	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çimento	2666	1513	0	0	1471	0	0	0	22	92	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Betun	13	947	0	0	0	0	0	0	61	72	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Demir	169	0	0	0	42	0	0	0	22	4042	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer	30046	2917	126	277	364	0	0	0	1651	2809	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uyuz	0	0	0	0	0	0	0	0	16116	201	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Demir	0	0	0	0	0	0	0	0	152	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Demir	0	0	0	0	0	0	0	0	469	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Demir	0	0	0	0	0	0	0	0	1691	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Boru	0	0	0	0	0	0	0	0	0	190	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Karpet	0	0	0	0	0	0	0	0	1394	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Diğer	865	6602	585	26	0	62	12730	4850	4099	7759	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Konut ve	865	6602	585	26	0	62	12730	4850	1602	7759	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hizmetler	0	0	0	0	0	0	0	0	3397	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Termo	0	0	0	0	0	0	0	0	4615	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Elektrik	35136	36295	0	0	0	0	0	0	6526,8	9502,48	36006,7	0	0	0	0	0	0	0	0
Karın	1086	8211,4	465	0	0	0	0	0	2000,2	14576,4	13417,8	0	0	0	0	0	0	0	0

EK-2

2017 Yılı Genel Enerji Dengesi (Bilinmeyen) (ETKE, 2017)

	T.Köm	Uyut	Aufakt	İstedi	P.Kok	Odun	İst. ve Pak. Ate	Toplam K. Yık.	Petrol	D. Gaz	Hid+ Jeo	Biyoköm	R. Gaz	Elektrik	Jen. İst. Diğer	Güneş	Toplam
Yeni Üretim	1089	13372	336	0	0	3880	1116	19793	2241	827	3217	11	31	0	914	420	47.247
İstedi	14334	0	0	309	1497	0	0	16140	38233	33167	0	0	0	74	0	0	103.764
İstedi	0	0	0	0	0	0	0	0	-689	-29	0	0	0	-208	0	0	-8.028
İstediye	0	0	0	0	0	0	0	0	-92	0	0	0	0	0	0	0	-92
Stok Değişimi	-12	72	-65	27	-52	0	0	-28	-367	-12	0	0	0	0	0	0	-437
İstediye Hata	0	0	0	0	0	0	0	0	-16	0	0	0	0	0	0	0	-16
Bilinen Enerji Arzı	15411	13444	272	337	1445	3880	1116	35904	33310	33953	3217	11	31	-134	914	420	143.831
Çevrenin ve Enerji Sektörü	-6486	-9820	0	2363	0	-58	0	-14002	-3880	-18168	-3217	0	-31	13387	1032	0	-30.000
Elektrik Sektörü	-3137	-9771	0	0	0	-58	0	-12966	-1035	-17567	-3217	0	-31	16474	1032	0	-30.278
Kök Petrolü	-3237	0	0	2335	0	0	0	-903	0	0	0	0	0	0	0	0	-1.906
Brüt	0	-24	0	28	0	0	0	4	-10	0	0	0	0	0	0	0	-2
Petrol Rafinerileri	0	0	0	0	0	0	0	0	-1485	-532	0	0	0	-89	0	0	-2.126
İç Tüketim ve Kayıp	-112	-25	0	0	0	0	0	-137	-1351	-48	0	0	0	-2098	0	0	-4.871
Toplam Bilinen Enerji Tüketimi	8925	3624	272	2599	1445	3822	1116	21902	29430	15784	0	11	0	13253	1046	420	104.849

Ek-2 (devam ediyor).

	T.Köşen	Uyruğu	Amirlik	İstisna Kısmı	P.Köşen	Ölçüm	Harita ve Bilgi Art	Toplam K. Yıl	Petrol	D. Baz	Mad+ Jac	Biyokütye	Rügar	Elektrik	Jen. İş Dajlar	Günay	Toplam
Sektörler Toplamı	8925	3624	272	2699	1445	3822	0	21902	29430	15784	0	11	0	13253	1946	420	100.833
Sarıyıl Tüneli	9407	1742	54	2653	1445	0	0	14301	2718	7943	0	0	0	6346	1032	126	46.787
Damir Çelik	176	0	0	2380	0	0	0	2556	136	1	0	0	0	1331	174	0	8.754
Kıyır- Petrolünya	0	11	0	0	0	0	0	11	24	979	0	0	0	395	0	0	1.420
Petrolünya Feedlot	0	0	0	0	0	0	0	0	810	0	0	0	0	0	0	0	810
Gübre	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	17	0	0	22
Çimento	1603	574	0	0	1133	0	0	3310	21	91	0	0	0	491	0	0	7.223
Selçuk	8	195	0	25	0	0	0	228	62	71	0	0	0	0	0	0	689
Damirli Makaslar	98	0	0	55	0	0	0	153	21	3978	0	0	0	261	0	0	4.688
Dijer Sarıyıl	6521	962	54	194	280	0	0	8011	1638	2824	0	0	0	3663	858	126	26.331
Ulaştırma	0	0	0	0	0	0	0	0	17005	186	0	11	0	80	0	0	17.282
Damirli	0	0	0	0	0	0	0	0	137	0	0	0	0	80	0	0	217
Damirli	0	0	0	0	0	0	0	0	507	0	0	0	0	0	0	0	507
Havayolları	0	0	0	0	0	0	0	0	2014	0	0	0	0	0	0	0	2.014
Boru Hattı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	176	0	0	0	0	0	0	176
Karayolları	0	0	0	0	0	0	0	0	14347	10	0	11	0	0	0	0	14.388
Dijer Sektörler	518	1883	217	45	0	3822	1116	7601	5277	7656	0	0	0	6826	914	294	36.189
Konut ve Hizmetler	518	1883	217	45	0	3822	1116	7601	1780	7656	0	0	0	6398	914	294	32.224
Tamam	0	0	0	0	0	0	0	0	3516	0	0	0	0	428	0	0	3.944
Emekliler	0	0	0	0	0	0	0	0	4430	0	0	0	0	0	0	0	4.430
Genel Toplamı																	632.296